

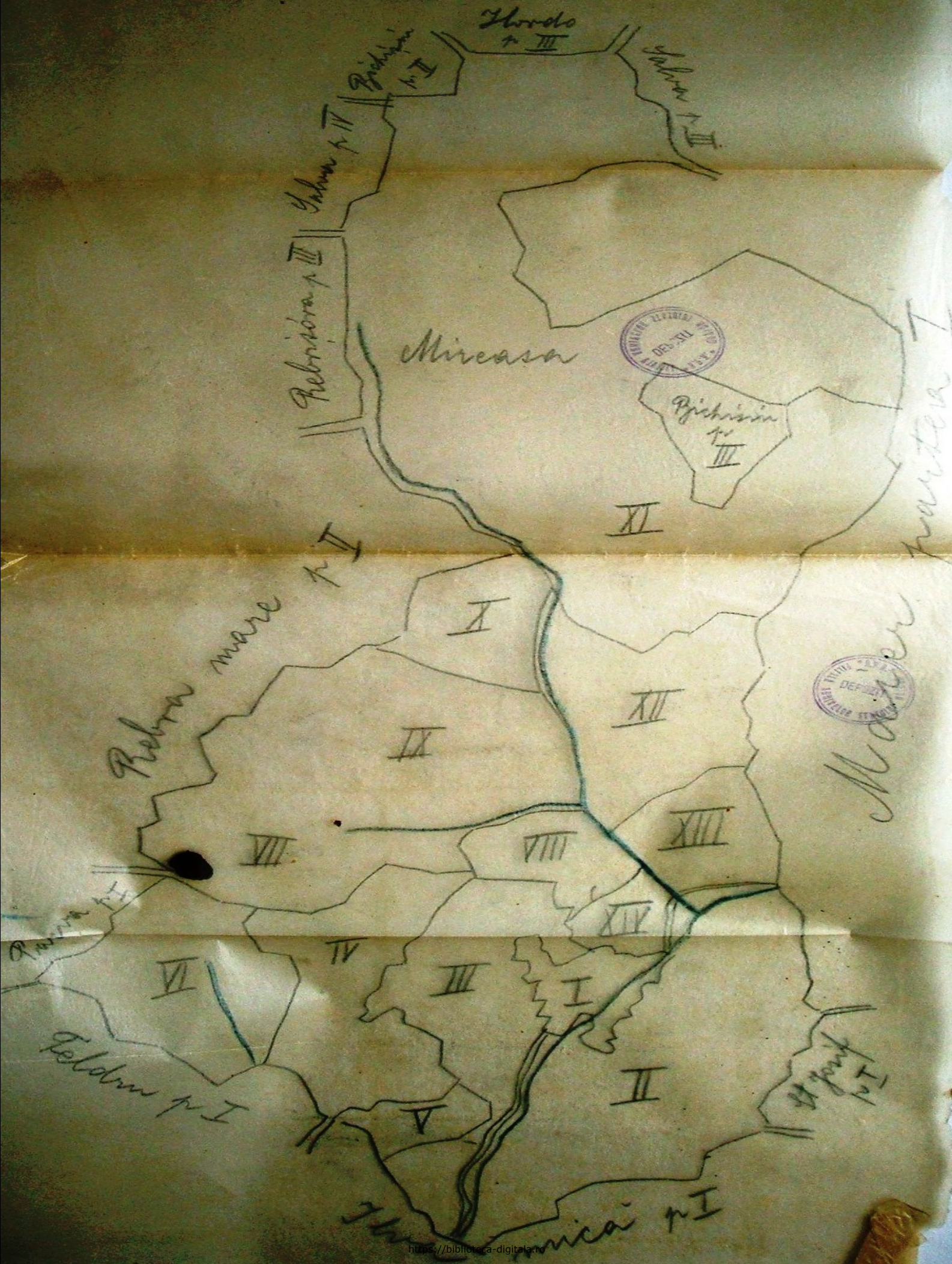
Băile Sângeorz, jud. Năsăud Ved. generală a plajei — Generalansicht des Strandes — A strand látképe

PISANII SÂNGEORZENE

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE LOCALĂ -
ANUL VI, NR. 3(55), MARTIE 2017

Sängeorgin

826

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL VI, NR. 2 (55), MARTIE 2017

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor FLORIN HODOROGA
teolog ALEXANDRU DĂRĂBAN

REDAȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com

Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
alexandrudaraban53@gmail.com

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

<https://pisaniisang.wordpress.com>

Fotografiile din acest număr provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), din arhiva personală ale artistului Maxim Dumitraș și de pe rețeaua Facebook.

Cuprins

CUPRINS5

EDITORIAL

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI, *Graz – 6 mai*.....9

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

VASILE BAȘOTA, *Valea Rocnei în Transilvania I*.....13

*** *Năsăud – în februarie 1866*.....17

*** *La cronica balului din Prundu-Bârgăului*.....19

*** *San-Georgiu, pe Valea Rodnei în 16 iulie 1872*.....20

DORIN DOLOGA, *Învățătorii și cantorii din Vicariatul Rodnei în anul 1863*.....22

*** *Examenul de iarnă de la Școala primară din Sângeorz*.....24

DORIN DOLOGA, *Târgul din Sângeorz-Băi*.....27

S. STOICA, *Izvoarele minerale ale comunei Sângeorzul român*.....29

*** *Se rup pecețile Unirii cu Roma!*.....31

PR. MAXIM (IULIU-MARIUS) MORARIU, *Contribuția din anul 1933 a Societății Femeilor Ortodoxe la clădirea Bisericii cu hramul „Sfinții Trei Ierarhi” din Bistrița*.....34

RESTITUIRI

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI, *Unele idei despre necesitatea de reforme privitoare la instrucțiunea științelor naturale din institutele noastre de învățământ*.....40

IOAN JARDA, *Îndrumări la propunerea limbii în școala poporală – II*.....44

OCTAVIAN SCRIDON, *La mormântul ei*.....47

MĂRTURII DIN COMUNISM

*** *Documente*.....52

ALEXANDRU DĂRĂBAN, *O culegere de versuri ale unor tineri poeți din Bistrița-Năsăud închinată partidului*.....55

EDITORIAL

Izvoarele Nr. 1, 2, 3 — Quellen Nr. 1, 2, 3

Sângeorz-Băi-Bad-Fürdő

8. - 11. - 1877

Sângeorz-Băi

Vilele Mia, Dr. Nestor, Damiđe Villen

Băile Sângeorz, jud. Păsăud

Vile Dr. Popp, Ciuta villák

GRAZ

- 6 MAI -

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI*

Europa se prepară spre evenimente mari; starea ei prezentă e asemenea unui vulcan ce în tot minutul ne amenință cu explozarea sa. Pe când în Roma se amenința cu anatemia omenirea, pe când despoții spre a-și asigura potestatea lor despotică se adresase popoarelor ca să le garanteze puterea despotică, - republicanismul și democratismul, tot, din ce în ce se înrădăcinează mai tare în inimile popoarelor: puterea acestor fiice ale libertății ce se împulpa¹ să ajute omenirea și să o înalțe la acea situație, de unde va vărsa razele păcii peste toată lumea, această putere face să tremure dinainte-i toți despoții și anarhiștii și poate că vom pe aceștia târându-se în coate și genunchi despuiți de toate armele lor, de cătușele în care au ținut atâta timp omenirea în rătăcire și în întuneric, scriu foile republicane.

Mișcările cele mai vitale ce se făcu în viața socială și politică de astăzi, emană de la frații noștri în Occident; ascultați românilor din Orient! Frații voștri din Occident lucra cu toate puterile pentru promovarea libertății, a progresului și a neatârării, iar voi, pare și acum, când toată lumea e în luptă, dormitați și rătăciți prin labirintul indiferentismului și al cosmopolitismului. Ar fi timpul să arătăm alte semne de viață, să arătăm în lume, că și noi înțelegem șoaptele divine ale spiritismului de astăzi; că și noi avem o trinitate sacră înscrisă pe drapelul luptei noastre, adică: libertatea, românismul și neatârarea respectivă, pentru a căror realizare vom să ne luptăm până la ultima respirație pe toate căile și prin toate mijloacele permise de rațiune și de lege. E scump timpul, deci nu trebuie să le pierdem șezând cu mâinile în sân.

În Italia, patria contrastelor, a despotismului iezuitic și a îngerilor luminii și a libertății; în Italia străbuna noastră patrie se arată simptome momentane. Părintele republicanilor, căruntul Mazzini, dispune nu mai puțin decât de 44 ziare politice în Italia, se mai afirmă că în momentul necesar ar putea dispune peste 8 milioane de armați, ce ar fi pârâți a-și sacrifica totul pentru triumful republican. Pe când aceștia lucră, agită, pun totul în mișcare, prepară paștele republicii, bătrânul Mazzini încă nu doarme; pana lui dibace și admirabilă acuși pune lumea în uimire cu câte un făt al spiritului său. De curând ocupa iar lumea cu o broșură intitulată: „De la Dumnezeu la conciliu”, în care ataca conciliul împreună cu pe papa. Iată ce zice în unul din cele mai moderate: „1544 de ani au trecut de la primul conciliu ecumenic de la Niceea. Voi încă sunteți la un asemenea conciliu în Roma și încă la cel din urmă. Cel dintâi a fost un triumf pompos și expresia unității religiei, ce l-au pretins timpul de atunci, acesta din urmă, însemnativ bine! Înseamnă faptul necalculat al unei religii muribunde și tot așa de imposibilă fondarea altei noi. În conciliu numai biserica poate fi reprezentată, iar nu bărbați care reprezintă religia ce se naște pentru viitor. Lumea țintește

* *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XXXIII, 1870, nr. 35, p. f. n.; (Acest articol este semnat de autor cu pseudonimul „Publiu”).

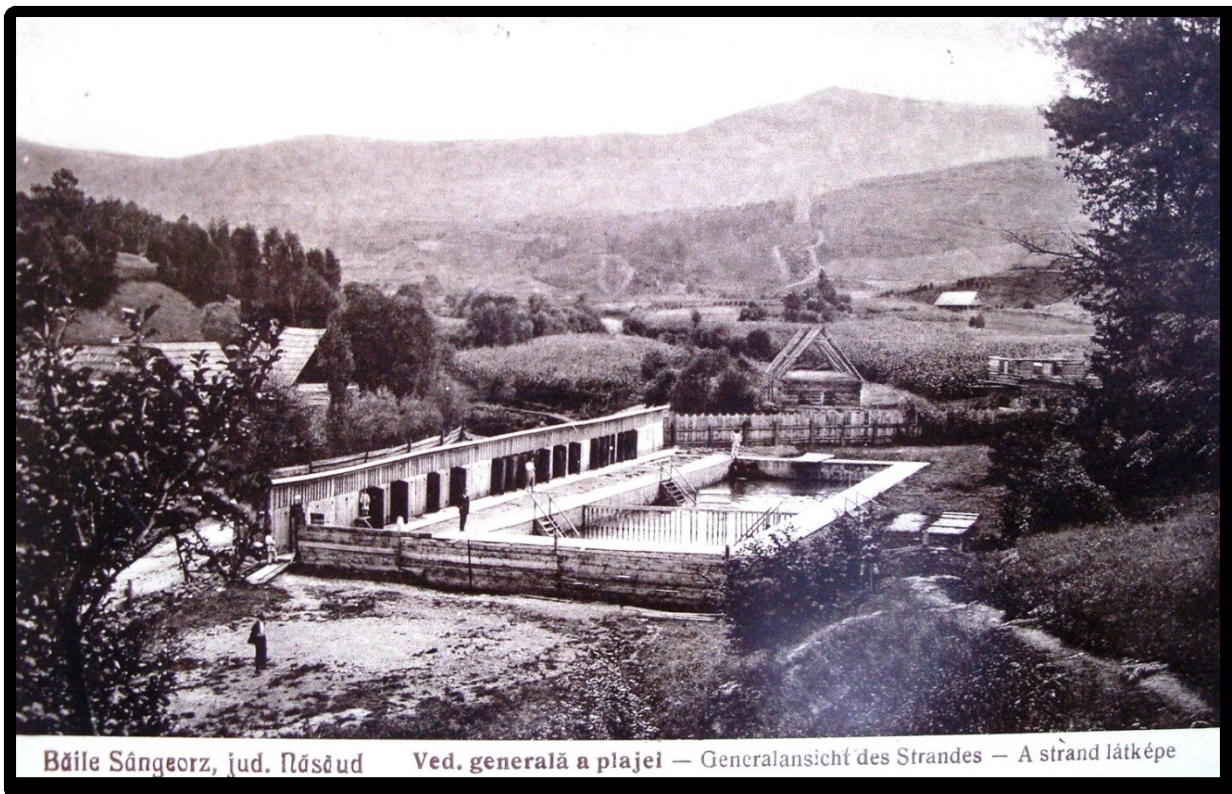
¹ Împulpă, *împulpéz*, vb. I refl. (reg.) **1.** a prinde putere, a se întrema după o boală. **2.** a prinde curaj, a-și face inimă, a cuteza, a îndrăzni. **3.** a-și pune toate puterile; a se opinti. **4.** a se îndesa; a râvni. sursa: DAR (2002)

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

spre Dumnezeu progres, voi însă în loc de Dumnezeu îi dați un idol, un papă infailibil. Progresului opuneți negațiunea canoanelor voastre neputincioase și nefructifere. Voi opriți unitatea înlocuind-o cu dualismul puterii lumești și spirituale, ce-l reprezintă papa și monarhii. De un cult idolatric ne va scuti Dumnezeu, nimicitorul idolilor, de negațiunile voastre – de cele ce neagă orice progres, ne va scuti omenirea, care privește la voi, râde și pășește înainte. De dualismul, ce voiți a-l face etern, ne scutesc popoarele, unica putere crescândă ce astăzi își simțește puterile sale”.

Ziarul „Tages-Post”, de aici, în numărul său de astăzi făcând un reviu peste starea prezentă a Ungariei ne aduce următorul interesant pasaj despre românii transilvăneni:

„Românii, cu deosebire ardelenii, nici un minut nu au încetat de a se combate starea actuală a lucrurilor. Ei, ca partidă opozițională, se simțesc restrânși la o rezistență neexpusă și la aceea îi întărește nu numai tactica lor, dar necesitatea de a-și promova mijloacele de cultură de la vest. Spre acest scop sunt ajutați cu perpetua comunicare ce o au de o parte cu Bucovina, iar de altă parte cu România liberă; prin care comunicare își reînnoiesc puterile spre luptă, ce are o însemnătate mare. Ei au scopuri mari pentru viitor; trebuie însă constatat că acelea zac afară de Ungaria”. Respectivul ziar crede a fi aflat un adevăr mare, când zice că viitorul românilor zace afară de Ungaria. Când și-au căutat ardelenii interesul și viitorul său decât în vatra lor străbună unde locuiesc de la divul Traian încoace în propria și mândra lor patrie, luptându-se pentru autonomia și independența lor de supremație străine pentru a căror câștigare se luptă cu energie și se vor lupta legalmente până va mai exista numai urma românească.

Băile Sângeorz, jud. Năsăud Ved. generală a plajei — Generalansicht des Strandes — A strand látképe

Domnul Notarului comunal
Alexandru Neopoe!

in/ Sanguigui

Simba sa eu organizarea Comitatului non creatu
Bistitia. Placandu sau desfiintatu Comitetu San,
guergului, in acarii frunte am avute anare a Ad
ca Jude pusevala alea eu incederea tuturaru
representantiloru distrituale dela anulu 1879
pana in prezinte, asa bucaru acuma in stare
de disponibilitate si inchindu activitate de ofi
ciatu municipalu, voiescu a implini una din
tre celea mai placute afaceri oficiaste, si eu
acela scatiune a se exprima cea mai a pone
multa mita pentru prompta si fidelu re
solvire a tuturaru agentelaru oficiaste
a se facu si in chian area pe of
gurendu de buna mea si recoman
a remanca si a fi si se maritau eu aveme
nea kela, energia si diliginta atelu facia se
superioru ce. Alti area cotu si se locuitoru
Comunei incedinta la Comitetu Distre, ca
se de... si multa
De rogn Neodaba a de la tota Neorania
Pe a sienea si a locuitoru parulu la sim
lulu de... si voluntate, si
pe a... si acuma sa vin
Ino punctu la fila spre a ensee ca cetateni
si... si...

BISERICĂ
ȘCOALĂ
SOCIETATE

Valea Rocnei în Transilvania

- Schițe de călătorie -

VASILIE BAȘOTA

Transilvania, un adevărat cuib de rai, are o mulțime de locuri unde ochiul iubitor de frumusețe poate să-și afle desfătarea cea mai plăcută. Puține, însă, din aceste pot emula cu valea Someșului Mare. Și cel ce a călătorit vreodată prin această încântătoare vale, nu o va mai uita în veci.

Someșul Mare își ia începutul prin mai multe ramuri, dintre care mai de frunte sunt două: unul – cel mai mare – din sus de Rocna-nouă sau Șanț, - celălalt de pe izvorul băilor, parte din triunghiul munților Scorușului, Dâmbul Crucii și a Cicerii, care aparțin muntelui principal Ineul, parte de la poalele muntelui Crăciunel, care aparține muntelui principal Galaț.

Toți acești munți fac parte din Carpații transilvani care se extind ca o ghirlandă, începând din partea de către miazănoapte spre răsărit și miazăzi și cuprind Transilvania, - scumpa patrie a Românilui, cu un brâu de păduri de brad pururi verde, inspirând astfel speranța popoarelor care locuiesc aceste plaiuri, că va veni timpul când toate se vor bucura de fericirea dorită.

În această vale, ținutul Rocnei este per excellentiam muntos, dar nu puțin fructifer, căci munții fiind situați în partea nord-estică a acestui teritoriu, îl apără de vânturile nord-estice care, de regulă, anunță crivățul, dar și locuitorii îmbunătățesc pământul, căci sunt oameni sânguincioși și lucrători.

Munții: Ineul, Galaț, Țibleș, Rotundul, Crăciunelul și alții, stând ca niște statui pe pedestalul lor de granit și ridicându-și fruntea maiestatică și pleșuvă deasupra altor piscuri ale Carpaților nordici transilvani, par că vestesc călătorilor că în acest ținut locuiește un popor încă verde care se coboară din acea colonie mare, care a venit aici „ex toto orbe Romanorum”¹, căci aici se află comunele Salva, Romuli, Parva, Nepos!

Dinspre acest popor a zis căpitanul Tanoli în poemul său latinesc compus în onoarea colonelului născut din Tirol baron Carol de Enzerberg:

Has igitur prisca genti de stirpe Quiritum
Romulidae terras habitant
Obstupere, novas mirantes undique formas,
Romulidae, atque ingens animo fiducia crevit².

Acest ținut pe care mi-am propus a-l descrie, fiind situat între Maramureș și Bucovina, consta din comunele fostului al II-lea regiment de graniță, Rocna-veche – în vechime Ruconiul, Rocna nouă sau Șanțul, Maieru, Sân-Georgiu, Măgura, Sân-Iosif sau Poiana, Leșu, Ilva-Mare, Ilva-Mică, Feldru, Rebra Mare, Nepos sau Vărarea, Rebrîșoara, Năsăud – capitala fostului district de același nume, Salva, Parva, Hordou, Bichigiu, Telciu, Romuli, Mocod, Zagra, Găureni, Runc, Poieni și Plai.

Înainte de anul 1472, când a fost încorporat cu cetatea Bistriței, a fost și este până în prezent locuit, exclusiv, numai de români liberi care în vechime erau numărați „inter nobiles

¹ Romani din întreaga lume.

² Are, apoi, din rasa națiunii antice de cetățeni romani/ Romulus rezidenților țări /Și plictisitoare, și formele noi, admirându-l din toate părțile,/ Fiii lui Romulus și a spiritului eroic, încrederea a crescut.

VASILIE BAȘOTA

de comitat Doboca¹”, și au format așa numitul „districtus Rocnensis”, care se bucura de toate libertățile, drepturile și privilegiile ce rezulta din constituțiunile și dreptul public al patriei noastre Transilvania, din care cauză aceste drepturi, privilegiile și libertăți au fost recunoscute și de către regii Ungariei Matea Corvin, Wladislaw și Ludovic al II-lea.

Acest popor, liber, a trăit și trăiește până în prezent, de la descălecarea romanilor sub Traian în acel ținut care a trecut prin atâtea transformări politice, cu singura excepție a acelor 88 de ani, cât a stat sub comanda militară și și-a vărsat sângele pentru patrie și domnitor, uzând de toate drepturile avitice, deși a fost mai de multe ori amenințat din partea sașilor de la Bistrița, de a-și pierde tot ce a avut și a fi supus la iobăgia hidoasă, precum se vede din tumultus 23 pagorum districtus valachici Bistritiensis în contra magistratului de la Bistrița, precum și din actele referitoare la acea cauză tristă din anii 1747, 1751, 1771, 1760 și 1762. Numerele guberniale 711, 622, 905, 227, 1642, 66 și 2421, apoi din rescrisul comandai militare din Sibiu dtto 6 martie 1762 prin care declara că pentru ajungerea unor scopuri mârșave pentru a putea răpi și jefui pe poporul românesc nu-i mai condece nici un brachium militare (ut hacce i. e. adsistentia militari, abutatur ut per eandem, uti praesens casus testatur spolia et depraedationes exerceanur).

Din trecut mai amintim năvălirea tătarilor lui Gingis Han de la 1241 care prefăcu capitala de atunci – Rocna veche – în ruine, precum și o altă catastrofă la 1717; dar toate aceste nu-i stinseră existența.

Cât de populată a putut să fie această capitală a districtului „Valachorum Rocnensis”, se poate deduce de acolo că, după mărturia lui Rogerius, dădea 600 de călăreți întru apărarea confinelor² și 2.000-3.000 de plăieși.

Dar vai! Poporul cel brav trebui să îngenuncheze și să meargă în captivitatea tătarilor chiar când voia să serbeze învierea lui Christ; preoții românilor de atunci, Domide, Marcu și Anastasie, în loc de a serba Paștile, trebuiră să ia spada și buzduganul și în fruntea poporului să se lupte cu păgânii până când căzură u nul câte unul, ca cei 300 de bravi din timpii clasici ai Greciei și întocmai după cum făcu fratele lor de cruce preotul Lupul de la Borșa în 1717 în societate cu dorobanțul Teodor Crăciunescu la locul numit Strâmtura Marmației.

Dar acești din urmă fură mai norocoși, căci sfărmară și nimiciră pe inamicii lor, însă cei dintâi avură o soarte mai tristă, muierile și băieții lor măcelăriți luară moartea din mâna păgână, locuințele lor căzură în ruine, numai biserică română și trunchiul turnului celui măreț care mai stă și astăzi, înfrângând toate tempeștățile și boltiturile cele gigantice clădite din pietre de trahit pe care s-au ridicat mai târziu Rocna de astăzi, ne mai arată cât au fost de tari, cât au fost de mari, cât au fost de avuți strămoșii noștri care au știut lupta pentru aviticul lor, pentru onoarea lor și pentru mărirea virtuților străbune, care ni l-au lăsat nouă de unică moștenire și care și noi l-am dovedit în sute de bătălii totdeauna cu drapelul fluturând!

Dar:

Unde-s timpii de mărire
Ai strămoșilor români,
Ce mureau cu fericire
Răzbunând p-orice păgâni?
Dragi copii ai României,
Voi ce poate ați uitat,

¹ Printre nobili din comitatul Dăbâca.

² Extremitățile, limitele unei țări, ale unui teritoriu.

Valea Rocnei în Transilvania

Că pe câmpii bătăliei
Moșii voștri au picat
Ascultați cum spun bătrânii
Că erau pe-atunci românii!¹

Dar să intrăm în materie!

Am spus-o încă la început că ținutul Valea Rocnei este un ținut muntos, acela e scaldat prin apele cristaline ale Someșului, a Izvorului Băilor, a Anieșului, a văii Cormaia, a văii ce vine de la vârful Runcilor și, trecând pe lângă scaldetele de la Sân-Georgiu, se revarsă în Someș, a văii Rebrei, a văii Lușa sau Lușana care se revarsă prin Rebrîșoara în Someș luându-și începutul din dosul Bucalului la piciorul muntelui Alesei, a râului Sălăuța care-și ia începutul său prin două ramuri mai principale, una Dosul Fiecelului și Fruntea Poienei, de la Vârful Plopilor în partea nord-estică a Carpaților nordici transilvani, iar cealaltă din partea estică a muntelui Țibleș și în urmă a Văii Țibleșului și a râului cel mare, dintre care ramura Țibleșului vine din muntele Țibleș pe la comuna Găureni, iar cealaltă prin comuna Plai și Poieni și, ambele, îmbinându-se din jos de comuna Zagra, trecând prin comuna Mocod se revarsă în Someș.

Toate aceste văi de munte se revarsă prin țarmul drept al Someșului, iar din partea stângă Someșul primește singur numai râul Ilva și Leșul care curg din partea Carpaților estici transilvani care despart ținutul Rocnei de al Bârgăului.

Valea Someșului până sus la Ilva-Mică este mai deschisă, mai largă și șesul este presărat cu frumoși acri în care se seamănă mult cucuruz sau păpușoi, cânepă, în, grâu, secară, ovăz și cartofi, iar de aici în sus strâmtorându-se, semănăturile de hrișcă² sunt în prevalență și la Rocna lărgindu-și șesul, aici încă află semănat cucuruz, cânepă, ovăz și cartofi, dar aici pare că te află într-un bazin mai mare înconjurat de bastiile cele mai formidabile pentru că munții și picioarele acelora se apropie până în nemijlocita apropiere a opidului și parcă Dumnezeu a ales locul unde să-și așeze strămoșii noștri capitala cnezatului român.

Câmpurile și fânațele cele pline de flori alpine dau ținutului întreg un aspect pitoresc, iar vârfurile dealurilor fiind acoperite cu păduri de fag, cugeți că tot atâtea coroane completează frumusețea acestor plaiuri desfătătoare.

Pământul acrilor consta în cea mai mare parte din consistența arinoasă lutoasă, care arată că aceasta este mânăta de torentul ploilor prin pâraie în jos la șes unde, alinându-se și amestecându-se cu consistența prundoasă, constituie locurile cele mai bune dacă economul se îngrijește la timpul său ca să le îngrașe și prin acesta să potențeze humul care este puterea creatoare și hrănitoare a tuturor vegetațiilor.

Numai pădurile ne dau oarecum tristul testimoniu că românul încă nu a ajuns a învăța ca să prețuiască și această parte din avuția națională, pentru că acele sunt în unele locuri extirpate de tot, iar în alte părți tare rărite.

Aflându-se călătorul în Rocna și văzând trunchiul turnului celui măreț de odinioară de la biserica română de acolo și care mai există încă întru a treia parte a turnului din 1241, trebuie să admire grandiozitatea acelei clădiri pentru că pe lângă toate că a fost expus vijelie

¹ *Familia*, Oradea-Mare, Anul XVII, 1881, nr. 34, pp. 213-214.

² Plantă erbacee meliferă, cu frunze triunghiulare, cu flori roz, roșii sau albe și cu semințe mici, lunguiețe și negricioase (*Fagopyrum esculentum*); *p. ext.* (colectiv) semințele acestei plante, care se folosesc pentru hrana oamenilor și a animalelor. – Din ucr. „hrecka” (conform DEX).

VASILIE BAȘOTA

timpurilor în demers de peste șase secole, stă și astăzi ca o mărturie duioasă spunându-ne cât era de falnic când sclipea crucea de pe vârful lui.

Jur-împrejurul turnului se ridică mai multe dâmburile sub a căror vel dureros zac oasele acelor români care au căzut în lupta cu barbarii. Dezgropând cineva aceste coline de tristă memorie, ar putea încărca mai multe sute de cară de oase de om încă bine conservate și albite numai de lungimea timpului.

Biserica românească de acum consistând numai din a treia parte a bisericii de odinioară este totuși atât de spațioasă cât poate cuprinde înlăuntrul său peste 1.000 de oameni și spațiul care desparte biserica de turnul cel vechi și ruinat compunând oare cândva biserica întregă, îți dă a crede că aici au ascultat adeseori rugăciunile preotului românesc peste 10.000 de oameni. Astăzi ne rămâne numai acea mângâiere că aici în altarul cel vechi românii mai pot lăuda numele lui Dumnezeu tot între acele ziduri strămoșești, unde s-au închinat și protopărinții noștri tot aceluși Dumnezeu care ne-a protejat până în prezent și nu am fost izgoniți de acolo ca din multe alte locuri, bunăoară ca din biserica cea romano-catolică din Abrud care încă a fost oarecând biserică românească, iar pe timpul Reformei alungându-se românii și lipsindu-se de proprietatea lor s-au încuibat cei ce avea puterea în mână, iar mai târziu au fost și ei elogiați de acolo și biserica prefăcută în biserică romano-catolică.

Din jos de Rocna, la o distanță de o jumătate de oră, ajungem la scaldelile minerale de la Anieș sau după cum se numesc de un timp încoace, foarte nepotrivit Dombath, care aparțin proprietății fondurilor școlare grănicerești din fostul al II-lea regiment românesc de graniță, cumpărând de la familia Bethlen, dar cu rezervarea dreptului de servitute pentru familia bethlenească de a-și avea locuința gratis în sezonul de scaldă.

Aceste băi minerale au fost cunoscute chiar și pe timpul anticilor romani pentru că pe timpul colonelului Luxetich s-au aflat mai mulți numi romani de pe timpul de pe timpul împăratului Fl[avius]. Constantin vulgo Chlorus¹ dintre anii 292-305 pe a cărui cap fiind coroana de mărgăritare, pe o parte sa afla inscripția D. N. Constantinus P. Fr. Aug (Dominus noster Constantinus Piux Felix Augustus²), iar pe partea adversă Votis xxx multis xxx Sirm[ium]³ de pe timpul lui Gal. Valerius Maximus vulgo Daza din anul 305 și de pe timpul lui Maxentius și Romulus din anul 366 p. Chr. Cu inscripția: Imp. Caesar Maxentius P. Fr. Aug.⁴, iar pe partea adversă: Conservatores Urbis Suae⁵.

Acești numi, 46 la număr, fiind aduși la colonelul sus numit, fericitul meu tată Teodor Bașota care a fost în anul 1848 comandantul călăreților formați din grănicerii vechi, numiți de regulă „husarii lui Bașota” și care au făcut acele servicii cu caii lor proprii până la bătălia din februarie 1849 de la Borgo-Prund, a compus o scriere asupra lor, care mi-a rămas mie.

Ce s-au ales de acei numi, nu-mi este cunoscut. Se poate că [și] colonelul Luxetich îi va fi strecurat către Croația pentru că și el era croat, fără ca să mai afle demn de adnotare că la și în apropierea scaldelor de la Anieș s-au numi romani și încă de pe un timp când legiunile romane trecuse de mult în Dacia Aureliană. Încă o probă că poporul român nu a ieșit cu legiunile, ci a rămas aici ca să ne păstreze noua patrie ce o cucerise bătrânii romani⁶.

¹ În mod obișnuit cunoscut sub numele de Pale.

² Domnul nostru Constantin Piux Felix.

³ Multe rugăciuni xxx xxxx Sirm [rândul său].

⁴ Imp. Cezar Constantin P. Fr. August.

⁵ Păstrători lor.

⁶ *Familia*, Oradea-Mare, Anul XVII, 1881, nr. 36, pp. 226-227.

Năsăud

- În februarie 1866* -

Până când ni se propuneau științele necesare unui păstor sufletesc, erau cu conștiința liniștită, cugetând că a împlini toate cele prescrise pentru un om ce nu și-a greșit statutul, e nu numai cu putință, dar chiar ușor. Acum însă când vine lucrul, la adică, va să zică când vrem a le aplica toate acelea în practică, e cu totul altminterlea, de cum să cugetăm atunci când trăiam în teorie și iată cum:

Să luăm nu mai mult decât singur datoriile ce le are preotul sau beneficiatul față de sine. Între acelea locul prim îl ocupa recitarea breviarului sau a orelor împărătești despre care moralul zice: „Rugăciunile [cu] care s-a îndatinat biserica în comun, iar deosebi mai ales preoții să le citească, sunt cele șapte laude care se cuprind în orologiu și în alte cărți ale bisericii. Despre rugăciunile acestea Sfântul Marele Vasile așa scrie: „Nici se cade a părăsi timpurile rugăciunii cele rânduite... adică itrosul sau rugăciunile cele de dimineață, ... și iarăși în ora a treia să ne sculăm la rugăciune ... Încă și în ora a șasea am judecat că trebuie să fie rugăciune, ... iar cum că ora a noua trebuie să ne rugăm, înșiși apostolii ne-au arătat în faptă, ... și iarăși când începe noaptea, trebuie să cerem etc., ... și iarăși mai înainte de ziuă se cuvine a ne scula la rugăciune. Însă fiindcă trebuie a curma timpul care este pentru rugăciune și pentru îngenunchiere, trebuie să păzim orele”.

Din aceste citate se vede apriat că preotul e îndatorat a recita breviarul și încă la timpul său. Acum dacă va face el acesta cum se cuvine, oare cât timp se recere? Cei ce împlinesc această obligație, știu prea bine. Să considerăm acum numai astă datorie pe conștiința fiecărui cleric beneficiat, iar de altă parte să considerăm starea preoților noștri. Știm că preoții noștri trăiesc din economie, știm că la noi cu puține excepții preotul e silit să țină coarnele plugului, să cosească și să sape de dimineața până seara alături cu servul său. Să-mi spună acum oricine cum se pot acestea combina că, totuși, conștiința să rămână liniștită, că a făcut destul datoriilor sale?

Iată-ne puși între Scila și Caribde!

Acum ce să alegem? Cele spirituale va zice cineva, căci nutremântul spiritual precede celui trupesc. Așa-i numai iaca atunci pici de foame; și apoi când face cineva aceasta, cum lucra? Cel ce servește altarul despre altar trebuie să trăiască; preoții au beneficii și din acele poate trăi, va zice al doilea. Așa-i, dar în ce stă beneficiul preoților noștri? În nescari râpe sterile pentru care trebuie să plătească mai multă dare decât venit aduc ele; și încă și acelea trebuie să și-l lucre, deoarece la noi nici ziua de lucru nu se dă, cu atât mai puțin mierța. „Ad impossibilia nemo tenetur¹” zice al treilea. Aceasta încă e drept. Acest principiu îl urmează acum mai toți și-l întind atât de tare, cât au lipsă. Apoi de aici ce a urmat? Iaca ce. După acel principiu, mai întâi nu au împlinit și nu împlinesc datoriile față cu sine sau nicicum sau numai în parte. Fiecare face atâta, cât cuget, căci „ad impossibilia nemo tenetur”. Pe încet conștiința s-a dedat cu acestea, a adormit, și de aici a urmat ca tot după acel principiu indiferentismul a trecut și în funcțiile din afară; și de aici vedem că fiecare are ritualul său.

* *Sionul Românesc*, Viena, Anul II, 1866, nr. 6, p. p. 73 (articolul este semnat sub forma „P...u”). Presupunem că este semnat de Maxim Pop.

¹ Nimeni nu este obligat să facă imposibilul.

Năsăud - În februarie 1866

Așa, de exemplu, la înmormântare unul lasă canonul tot afară, altul cântă numai irmosul, al treilea lasă antifoanele, etc., așa cât din toate se face un ceva, care se poate croi și forfecă după plac. Ba încă am ajuns până acolo de nici sfânta misă nu mai rămâne întreagă, ci unii schimbă antifoanele în versuri, alții le lasă afară, ba unii scurta chiar și ecteniile după capul lor, așa cât am auzit înșiși mireni întrebând cum de se abate cutare și cutare de la rubricile prescrise? Ce se ține de limbă e de prisos a aminti căci e cunoscut că tot abecistul scoate și pune cuvinte după plac în Scriptură, mai ales în Psalmi și cântări.

Și oare cine poate și are drept să pună capăt tuturor acestora? Cine poate ordona și scurta cele de lipsă ca să corespundă și stării noastre materiale? Cine altul, decât doritul și de trei ori doritul sinod, și încă sinod general, a cărui nețineră nu se poate scuza nici chiar prin schimbarea prezentă a constelației politice!

Sinod dară și iarăși sinod!

La cronica balului din Prundu-Bârgăului în 14 februarie 1869*

Carnavalul e timpul auriu pe care toate inimile tinere îl așteaptă cu ardoare. Frânele reci ale curtoaziei se prefăcu în brâuri de roze. Carnavalul e în viața umană aceea ce e primăvara în sezoanele anului „reînvierea naturii”. Națiunea română e una dintre cele mai vivace popoare. Cine știe chiar și în timpurile antice sub cerul romanilor mai bine organiza plăcerile vieții decât dânșii? Gentilețea și ospitalitatea fu și ea astăzi încă ca o virtute sublimă, trufia gintei romane! Și aceste noblețe străbune le vedem și astăzi în Franța, Italia, Spania, România și Transilvania în floarea lor originală. Mai tot locul cu verdeață nu poate fi așa pe cum nici întreg cerul nu poate fi totdeauna senin! Unii membri ai acestei ginți glorioase nu știu trăi și nu pricep destinația carnavalului și schimba câmpul de flori cu aria bătucită. Voim a reflecta la aristocrația (!) Borgovană de Prund. Onoratul comitet al Casinului de Prundu-Bârgăului a îmbucurat cu stimata lor invitare, scrisă de d. jude singular Dănilă Lica, d. adjunct cercual Simion Pop și d. chirurg Manschutz cu data 6 februarie a.c., ofițerii și amployații militari ai garnizoanei din Bistrița la „Balul din 14 februarie 1869”. Un simț național încălzi piepturilor soldaților români căci și ei sărmanii fii ai lui Marte sunt din originea lui Ulpiu Traian și doreau mult a gusta plăcerile carnavalului în sânul unei petreceri naționale. Ofițeri și șase sergenți, floarea junimii, gentileții și solidității din miliția Bistriței își rezolvată a participa la acel bal și plecară în 14 februarie a. c., dându-și inima tânără speranței plăcerilor. Mai Fortuna nu fu prea cruțătoare pentru fiii lui Marte, căci nu mult după sosire îi trezi din visul auriu, un deputat al comitetului cu cuvintele: „comitetul n-a invitat subofițeri, ci numai ofițeri supremi”. Cel ce știe ce e în armată „Esprit de Corpe” și în privința ofițerilor „Point d’honneur” acela va găsi deloc ce fu dorința ofițerilor de fapt. Văzând ofițerii cum că camarazii lor ostașii cu care trecură dânșii într-un șir de ani de serviciu prin catastrofe sângeroase în care frații de un sânge și de o mamă împărțiră în „fatige” grele culcușul și bucătura, ... se retrăsese de la petrecere cu inima frântă și adânc ofensată și plecară împreună cu victimele nedemne de onorata societate aristocrată din Prundu-Bârgăului, către azilul lor modest. În inima borgovanilor mi se pare că vorbele scrise cu litere de aur de laureatul poet Andrei Mureșanu n-au aflat acel ecou dulce care așa melodios răsuna din toată inima română:

„Pe voi vă nimiciră a pizmei răutate,
Și oarba neunire la Milcov și Carpați,
Iar noi pătrunși la suflet de sfânta libertate,
Jurăm că vom da mâna să fim pururi frați”.

* *Federațiunea*, Pesta, anul II, 1869, nr. 20-205, p. 81.

San-Georgiu, pe Valea Rodnei în 16 iulie 1872*

Îmi iau voia a vă scrie pe scurt alegerea deputatului dietal, întâmplată aici, ieri în 19 l.c.

Înainte de toate, trebuie să prezint cum că în 11 l.c. s-a ținut, aici, sub prezidiul veneratului bărbat Clemente Lupșaiu din Rodna o consfătuire unde, între altele, s-a luat decizia ca alegătorii din acest cerc să pășească la alegere contra concluziei de la Alba-Iulia și aceasta din motivul – destul de ponderat – de a împiedica alegerea unui deputat ungar sau guvernamental. Să mă explic. Deși ar fi de dorit ca românii din acest district, și în rău și în bine, să fie una în cuget și una în simțiri, totuși sunt despărțiți în două caste care lucră una contra celeilalte, chiar și cu pericolul de strica cauzei naționale, una nu ceda celeilalte sub nicio condiție. Iaca acum partida națională decide pasivitatea absolută, partida guvernamentală, deși puțină la număr, în acest cerc electoral ar fi pășit la alegere și ar fi ales un ungar, căci aici nu mai merge cum ar pretinde dreptatea că adică minoritatea să se supună votului majorității.

Aceasta ne-a învățat experiența din trecut când, noi, toți am protestat contra alegerii și totuși am avut rara onoare de a se primi în dietă deputatul ales prin străini.

Că însă să nu abatem de la calea pe care au să meargă ceilalți frați români ardeleni, s-a decis apoi, ca deputatul ales să urmeze aceea ce va decide conferința națională convocată după alegeri.

Tot înainte de alegere și, îndeosebi, cu acea ocazie s-a decis a ne alipi pe lângă demnul și naționalul bărbat din mijlocul Ioachim Mureșianu, avocat în Năsăud.

Pe de altă parte, guvernamentalii încă și-au făcut treburile lor. Zsiga bacsii de vreo două săptămâni, firește, însoțit de oameni de pe aici care-și află în aceea plăcerea, umbla în ruptul capului cruciș și curmeziș pentru a-și câștiga oameni aderenți, fără a-și trage seama că oamenii aceia pe care i-a rușinat în rândul trecut, cu intrarea lui în dietă, îi vor ști păți. Asemenea a umblat un Bethlen Sandor și unii susțin că pentru un biet flăcău ce are. Omul își încerca norocul căci zice românul „cine nu încearcă nici câștigă, nici pierde”; și de dânsii nici nu poate să ne mirăm, trebuie să ne mirăm însă mai mult de districtualii noștri, care pe cum le-au spus-o ei în față, i-au chemat anume ca să vină ca prin asta să împiedice alegerea unui român adevărat.

Dar Dumnezeu nu dă cu bota! Târfa poporului, constanța lui a fost destulă ca să-i trântescă la pământ de rușine.

Sosește ziua de 15 iulie, poporul unit sub flamura națională, dovedește lumii că în venele lui bate sânge curat român și pe cât știe iubi pe oamenii săi credincioși, pe atâta știe disprețui pe cei ce cu politica lor șireată au de scop a-i dădea roată în gura hienei.

Avem temei a lăuda poporul, tăria și bărbăția alegătorilor care, nedând ascultare argumentelor seducătoare a contrariilor, aleseră de deputat în cea mai perfectă liniște și ordine cu mare majoritate de voturi pe omul lor, pe bravul român și apărător al intereselor lor, d-l Ioachim Mureșianu, fiu al districtului. Ne-au plăcut foarte, în special, curajul alegătorilor din Valea Bârgăului pe care, ca și ceilalți, îi rugăm foarte a rămâne și pe viitor statornici și buni români.

În ziua aceasta, bag seama, însuflețirea cea mare a poporului pentru omul său a făcut

* *Federațiunea*, Pesta, Anul V, 1872, nr. 76-676, p. 298 (Articolul este semnat cu pseudonimul „Un alegător”)

San-Georgiu, pe Valea Rodnei în 16 iulie 1872

pe adversarii noștri a umbla numai pe de lături, cam mestecați cu jidovi bănoși și a privi cu durere cursul evenimentelor.

De cu seară a sosit apoi în mijlocul nostru, spre marea bucurie a alegătorilor, alesul lor pe care l-au primit cu vivate, cu flamuri, cu muzică și cu cuvinte însuflețitoare, la care într-o vorbire bine întocmită, deși improvizată mulțumind alegătorilor de încrederea ce i-au dat promisiune că va lucra numai și numai pentru prosperarea cauzei naționale în genere și a districtului, în special, ceea ce-l rugăm a urma ca să putem și prin asta dovedi la lume că nu ne-am înșelat în alesul nostru.

E de lipsă a aminti aici că pentru alegerea unui deputat național a lucrat mult zelosul jude proces[ual], D. Lica, care a știut combate argumentele și încercările contrarilor acestui principiu care, de altminterlea, n-au fost altele decât „amenințarea districtului, mutarea tribunalului judecătoresc, împărțirea fondurilor școlare grănicerești – precum și apelarea la politica săsească – la a lui Șaguna, etc. și, în fine, la acelor ce se închină până la pământ.

Pe cei ce au lucrat pe coarda adversarilor nu-i amintesc, pentru că le-aș face prea mari servicii față cu guvernul, ar intra în prea mare grație: - e bine a însemna pentru noi ca să ne știm orienta la timpul când avem să-i mai alegem.

Din Năsăud ne sosi știrea îmbucurătoare (sic) că acolo s-a ales ungarul Cseri. Oare asta încă e politică săsească? Tot din Năsăud ne veni la mână o scrisoare chiar în ziua de alegere, de la un om înțelept din tagma celor „cu crucea în frunte”, unde spune verde că diriguitorii, popii și ofițerii „trebuie” să fie guvernamentali. Cu de acei oameni e lesne a alege un ungar! Apoi, rogu-te d-le părinte? Cine cugeți dumneata că ar trebui să steie cu poporul asupra?

Am zis ceea ce s-a întâmplat și acum lumea să judece!

ÎNVĂȚĂTORII ȘI CANTORII DIN VICARIATUL RODNEI ÎN ANUL 1863

Dorin Dologa

Populația zonei năsăudene a fost majoritar românească. Drept urmare, instituțiile locale, primăria, biserica și școala au fost românești. Personalul acestora a fost alcătuit în cea mai mare parte din români. Acest lucru a fost unul pozitiv, deoarece instituțiile reprezintă și apără interesele comunităților respective. Redăm în continuare numele învățătorilor și cantorilor din localitățile Vicariatului Rodnei în anul 1863¹.

Nr. Crt.	Parohia	Numele docentului ²	Numele cantorului
1	Bichigiu	Ioan Miron	Iacob Simion
2	Bistrița Bârgăului	Teodor Monda	Simion Popandron
3	Feldru	Iacob Pop	Ezechil Pop
4	Găureni ³	Andrei Bojor	Dănilă Bobol
5	Hordou ⁴	Procopiu Anton	Clement Coșbuc
6	Ilva Mare	Clement Tomi	Clement Tomi
7	Ilva Mică	Gavrilă Nechiti	Toma Ștefan
8	Leșu	Mihail Mălai	Vasile Mălai
9	Maieru	Vasile Pop	Iacob Puiu
10	Măgura Ilvei	Isac Dănilă	Procopie Pleșcan
11	Mititei	Gavrilă Cirilă	Eremie Pop
12	Mocod	Alexandru Bulbuc	Vasile Onul
13	Mureșenii Bârgăului	Niculae Rusu	Ștefan Rusu
14	Năsăud	Niculae Anton	Ioan Sandu
15	Nepos	Petru Tofan	Calist Tofan
16	Parva	Vasile Strugar	Emanuel Alexi
17	Poiana Ilvei	Vasile Pop	Anton Ureche
18	Poienile Zagrei	Ipate Dudău	Echim Dudău
19	Rebra	Zaharie Catarig	Petru Capotă
20	Rebrișoara	Ioan Lazăr	Iosif și Leon Pop
21	Rodna Nouă ⁵	Cosma Cotul	Luca Olariu
22	Rodna Veche	Zaharie Pop	Avacom Anca

¹ Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 175, f. 5.

² Învățătorului.

³ Aluniș.

⁴ Coșbuc.

⁵ Șanț.

23	Romuli	Ioan Terente	Vasile Terente
24	Runcu Salvei	Ștefan Pavelea	Toma Pop
25	Salva	George Mutul	Pahone Scridon
26	Sângeorz Băi	Alexandru Ștepoaie	Gavrilă Nițiu și Costan Lica
27	Suplai	Samson Celsie	Pavel Fetti
28	Telciu	George Ilieșiu	Pamfilu Pop
29	Tiha Bârgăului	Mihail Domide	Ioan Dologa
30	Zagra	Macedon Manu	-

EXAMENUL DE IARNĂ DE LA ȘCOALA PRIMARĂ DIN SÂNGEORZ

Domnule redactor!

Binevoii a da loc în prețitul d-voastră ziar „Școala Română” unui raport scurt despre decurgerea examenului de iarnă de la școala confesională din Sângeorzul român.

Conferința învățătorilor hotărâsc ea de ea a ține examenul în 25 faur a.c. (stil nou) și așa s-a întâmplat.

L-a ora 9 a.m. s-a început examenul cu clasa primă, sub prezidiul d-lui Maxim Haliță, de față fiind 67 școlari: 34 băieți și 33 băiate (fete, s.n.).

Începutul, ca de obicei, s-a făcut cu „religia”, - apoi s-a luat „învățământul intuitiv” și, cu deosebire, „odaia de școală”, făcându-se asemănare cu alte odăi, cu odaia de mâncare sau reflectoriu, cu odaia de locuit, cu odaia de dormit, etc.

De aici s-a trecut la „cititul român” și anume: literele mici până la litera „z” din „Noul Abecedar românesc” de Petri; s-a citit exercițiul cu litera „f”.

Scriso-cititul a fost pe tăbliță (placă).

S-a examinat apoi din „Aritmetică”, atât în cap, cât și pe tablă: adăugirea și subtragerea până la 10.

Apoi a urmat cântul.

Iacă pe scurt examenul la clasa primă. În genere, el a fost lăudabil, răspunsuri exacte și corecte, pruncii cu cea mai mare atenție, - laudă bravului învățător d-l Ioan Marcu care își cunoaște chemarea și și-a dat toată silința ca să poată mulțumi pe fiecare.

După această s-a început examenul la clasa a II-a în care au fost prezenți 29 băieți și 30 băiate.

În această clasă apriori trebuie să mărturisesc că examenul a fost cam de mijloc pentru că însuși învățătorul n-are tactică nici de a întreba, cu atât mai puțin de a ține atenția copiilor, el însuși punând întrebările, confunda copilul așa încât și ce ar fi știut copilul, nu putea să răspundă, încurcându-se chiar și învățătorul, cum se va vedea din următoarele:

După ce s-a examinat religia, a urmat „Cititul român”, tot din „Noul Abecedar românesc” de Petri și anume pe fața 63, bucata 8 „Scânteia”.

Aici trebuie să observ că în această clasă s-a putut vedea a fi două despărțăminte. Cu despărțământul prim nici pomană de examinat, fără numai cu al doilea.

Apoi să vezi la cititul român, cum o recitau școlarii de-a rostul; cu gura erau la finea bucății, iar cu degetul abia pe la mijlocul bucății de citit. Nu putea înțelege ce citește copilul, așa de repede mergea cititul încât învățătorul de clasă a zis: „Nu te păzi, mă, căci nu mă pot eu ținea de tine!”, iar dacă ziceai către vreun copil să arate cu degetul acolo unde citește, nici pomană; se vede a o fi învățat mecanicește.

Tratare gramaticală cu vreo bucată, nici pomană nu a fost.

Tot așa a fost și cu cititul din limba maghiară; să fi auzit expresii și pronunțări, atât din partea învățătorului, cât și din partea copiilor nu m-am mirat, deoarece am văzut că însuși învățătorul pronunță astfel – de exemplu „ata” în loc de „atya”, „meg” în loc de „még” ș.a.m.d. Astfel a fost cu cititul în clasa a II-a unde a propus d-l învățător Vartolomeu Șorobetea.

A urmat apoi aritmetica.

EXAMENUL DE IARNĂ DE LA ȘCOALA PRIMARĂ DIN SÂNGEORZ

Prima întrebare a învățătorului a fost: „Ce număr vor naște 4 unități ori 4?” – Mă mir că n-a zis „vor făta”, ci a zis naște, apoi ce vor naște 3 unități de 6 ori?

Copiii răspundeau pe întrecute, fără a fi provocați, unul 14, altul 16, unul 25, altul 30, așa încât cugetai că e în clasă; care de care se grăbea cu răspunsuri, unul bun, altul rău, unul românește, altul ungurește, încât nu știai ce să alegi; - de unde iar se vede că învățătorul nu știe ține atenția copiilor. Aceasta a fost calcularea în cap¹.

Apoi, la tablă, a fost iar o adaugere cu unități și anume: „Mă copile! Tată-to are în un coș 9 mierțe de grâu, într-un alt coș 7 de secară”, apoi întrerupe neștiind copilul cum să scrie pozițiile și întrebă: „No! Ce faci, mă? Cum le pui?”, după aceea iar continua: „într-altul 6 de orz, într-altul 8 de ovăz”; apoi provoca pe alt copil: „Ce am zis, tu?” Și arată numai cu degetul pe copil. Copilul neștiind ce să răspundă, învățătorul însuși îl confundă, repetând el: „Eu am zis că tată-to are în un coș 9 mierțe de grâu, într-altul 7 de ovăz” (în loc de secară, cum a fost zis mai înainte), „într-altul 6 de secară și într-altul 8 de orz”.

Poftim conformitate față cu problema de la început! Le-a adaos cum le-a adaos, dar nu copilul care a fost provocat la tablă, ci altul de la loc, deoarece cel provocat de d-l învățător n-a știut; de aceea numai ce aud pe învățător: „Zi tu, mă! Că acesta șede ca vițelul la poarta nouă!” – expresie învățătoarească în examen! Astfel a fost tratarea și din aritmetică. Aș voi să știu că dacă d[umnea]lui în ziua de examen se exprimă cu astfel de vorbe, cum se va fi exprimând când e numai d[umnea]lui cu copiii!?

Apoi a urmat geografia.

Din acest obiect a întreat astfel: „Unde te afli, Nicolae, acum?”, arătând cu degetul spre un copil; n-am știut ce fel de Nicolae, „ursul Nicolae”, sau altcineva, deoarece „connume” n-am auzit, fără am auzit că răspunde unul cu vers puternic „în școală”.

De aici a purces la vecinii școlii și anume după cele patru regiuni, - regiunile le arată copiii întors: răsăritul la miazănoapte, miazănoapte la apus, apusul la miazăzi ș.a.m.d., încât însuși învățătorul s-a exprimat: „Vai de mine! La voi așa e răsăritul?”

Văzând prezidiul cum merge n-a mai luat alte obiecte, ci a declarat examenul de finit și în această clasă.

Apoi să fi văzut poziția învățătorului în examen: cu un picior pe banca copiilor, cu altul jos, cu capul rezemat pe mână și apoi expresii ce nu le poți auzi de la nimeni.

Domnii referenți de la examene își vor fi aducând bine aminte și de anii trecuți despre expresiile d-sale cu ocazia examenelor de vară, așa de exemplu către un copil „Noi ce șezi, mă, îmbulzit ca îmbulzitul lui Șpaimoc?”; pomul n-are ramuri, nici crengi, ci crăci”; ba am mai observat și aceea că acest domn însuși nu știe cum se pronunță sunetele, căci literele b, d, f, g le pronunță bî, dî, fî, gî, etc., tot așa e obiceiul d-sale a învăța pe copii că numărul 1 este „tata numerelor”; care este însă mama numerelor, nici d-lui nu știe. Aceasta și altele de aceste sunt expresiile d-sale în examene publice, unde auzindu-i părinții copiilor exprimându-se astfel, se scandalizează.

Ar fi foarte bine ca cei chemați să-i tragă atenția asupra acestor fel de expresii și să se uite pe cine plătește comuna cu bani scumpi, storși de pe bietul popor!

Apoi s-a început examenul în clasa a III-a. aici au fost prezenți 29 băieți și 29 băiate.

S-a examinat întâi din „religie”, - după aceea „cititul român” din Legendarul lui Petri, pagina 11, bucata 11: „Copila săracă”, apoi bucata 14 „Soarele”. Cu această bucată s-a

¹ * Școala Română, Năsăud, Anul V, 1891, nr. 10, p. 79 (Articolul este semnat cu pseudonimul „Unul din cei de față”).

EXAMENUL DE IARNĂ DE LA ȘCOALA PRIMARĂ DIN SÂNGEORZ

tratat și gramatica: despre zicere, părțile unei ziceri, subiect, predicat; tot așa și din limba maghiară deprinderile 19 și 22. Din aritmetică, în cap: „Cât vor costa 36 metri de pănură, dacă un decimetru costă 9 cr. v. a.?” Pe tablă: „Cât capătă 24 lucrători în 36 zile, dacă unul a căpătat pe zi 65 cr.?”

Din geografie: despre cercul Rodnei și, cu deosebire, descrierea comunei Rodna. Apoi declamarea: „Cioroiul și vulpoiul” tot din Legendar de Petri. Din istorie: biografii. Însă una mai bine ar fi lăsat-o să nu o trateze.

În acea clasă din toate obiectele s-a văzut destul progres, tactică bună, răspunsuri corecte, atenție bună la copii, încât a putut fi mulțumit orișicine, atât cu întrebările învățătorului, cât și cu răspunsurile copiilor; numai și aici am observat prea mare „complezență” către copii, așa de exemplu „Ioniță! Fironiță! Mărințuță!”, etc., în loc de Ioan, Firoana, Măriucă sau Marie.

A urmat, în fine, clasa a IV-a.

Prezenți: 24 băieți și 17 băiate.

S-a examinat „religia”, apoi „cititul român” din Legendar de Petri, bucata 58, pagina 48 „Fiica bravă” și cuprinsul acestei bucăți, tratarea ei cu gramatica: părțile vorbirii, timpurile.

Din aritmetică, în cap, două teme: a) Un păstor fiind întrebat câte oi are, răspunde: pe lângă aceste să mai am 333, aș avea 997! b) Trei frați au împreună o etate de 178 ani, cel mai bătrân e de $\frac{1}{2}$ secol, al doilea de $\frac{1}{4}$ secol plus 7 ani, cât de bătrân a fost al treilea?

Pe tablă: Un părinte murind a lăsat o avere de 12.798 fl. v.a. să se împartă între cei 7 copii ai săi, cât a căpătat unul? Din limba maghiară fața 22, bucata 22 și 23; din istorie: inventarea tiparului.

În această clasă încă s-a putut observa destul progres ca și în clasa a III-a; se vede că domniile învățători își pricep foarte bine chemarea lor: ei și-au dat toată silința spre a satisface chemării lor și a arăta că dacă sunt plătiți de bietul popor, să-și corespundă acelei părți.

Acesta e, pe scurt, raportul despre decurgerea examenului de iarnă din susnumita școală; am descris examenul fără părtinire și nu din invidie, nici din ură contra nimănu, ci numai în interesul școlii, convins că e purul adevăr.

Sângeorz, 1 Martie 1891¹.

¹ *Idem*, nr. 11, p. 87.

TÂRGUL DIN SÂNGEORZ-BĂI

Dorin Dologa

Problema economică este o problemă de actualitate care ne afectează pe toți. Până la urmă ajungem la bani, iar banii se fac în economie. Situația în care se află astăzi România este cauzată de două mari probleme, aceea că în funcții se află oameni incompetenți, iar românii nu au o cultură economică de bază.

Cetățenii nu cumpără de la producătorii locali sau zonali. Interesul local, zonal și național este ca să se cumpere de acolo, pentru ca banii să rămână în țară și să nu iasă și să contribuie la salariile și pensiile străinilor în timp ce românii rămân săraci. Cumpărarea de produse autohtone asigură locuri de muncă, astfel că în fiecare casă intră un venit sigur. Acest fapt poate părea a fi unul care se manifestă doar astăzi, dar în realitate lucrurile nu stau așa. Comisia economică a Regimentului II românesc de graniță de la Năsăud arăta la 2-3 aprilie 1840 că „...în lipsa muncitorilor de profesie obiectele se cumpără din alte părți și banii ies pentru totdeauna din cercul regimentului”¹. Situația din anul 1840 este de actualitate și astăzi.

Motorul dezvoltării economice este comerțul. Poți să ai produse câte vrei dacă nu știi să le vinzi. Trebuie pornit de la resursele pe care ți le poate oferi solul și subsolul. Terenul din Sângeorz Băi este specific pentru creșterea animalelor, cultura cartofului și a porumbului. Surplusul producției trebuie valorificat. Acest lucru s-a petrecut în trecut la Sângeorz Băi. Consiliul comunal din Sângeorz Băi, în frunte cu primarul Iacob Careu și cu notarul² Teodor Marțian, a hotărât în ședință în anul 1898 deschiderea unui târg la Sângeorz Băi. După obținerea aprobării din partea autorităților, la Sângeorz Băi s-a deschis un târg săptămânal, împreună cu un târg de vite, care avea loc în ziua de vineri³. În acest fel locuitorii erau stimulați să producă pentru că aveau unde să-și vândă surplusul de produse.

¹ Grigore Găzdac, „Ecouri ale iluminismului în Țara Năsăudului”, pp. 185-267, în *Arhiva Someșană. Studii și comunicări (1973-1974)*, nr. II, Năsăud, 1974, p. 255.

² Secretarul.

³ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, Fond *Primăria comunei Sângeorz Băi*, dosar 1, ff. 149-151.

Publicatiune.

Se aduce la cunoscutia publica, cumca Excelentia Sa domnul Ministru de comerciul a conces, că in comuna noastra se se tina

tirg de septemana,

impreunat cu tirg de vite,

in toata Vineria,

care in toata regula si cu tot adinsul se va incepe din 5 August a. c.

Din siedintia

Representantiei comunala, tinuta la Oláh-Szt-György, 6 Iuliu 1898.

(Comitatul: Bistritia-Naseud).

Jacob Careu
primarul.

Teodor Martián
notarul com.

Hirdetmény.

Közölrre tétetik, hogy a kereskedelmi m. kir. Minister úr ó Nagyméltósága közsé-günknek megengedte az állat felhajtással egybekötött

hetivásár

tartását

minden PÉNTEK napra.

Ezen vásár kezdetét fogja venni a f. évi Augustus 5-én.

A községi

képviselő-testületnek

1898. Julius hó 6-án tartott üléséből

Oláh-Szt-György (Beszterze-Naszódmegye).

Careu Jakob
k. biró.

Mártián Tivadar
k. jegyzó.

Kundmachung.

Es wird hiemit zur allgemeinen Kenntniss gebracht, dass Se. Excellenz der Herr Handelsminister

die Abhaltung

eines Wochenmarktes

verbunden mit Viehmarkt, in unserer Gemeinde

an jedem Freitage

gestattet hat.

Anfang des Viehmarktes am 5. August l. J.

Aus der Sitzung

der Gemeinde-Vertretung,

abgehalten in Oláh-Szent-György

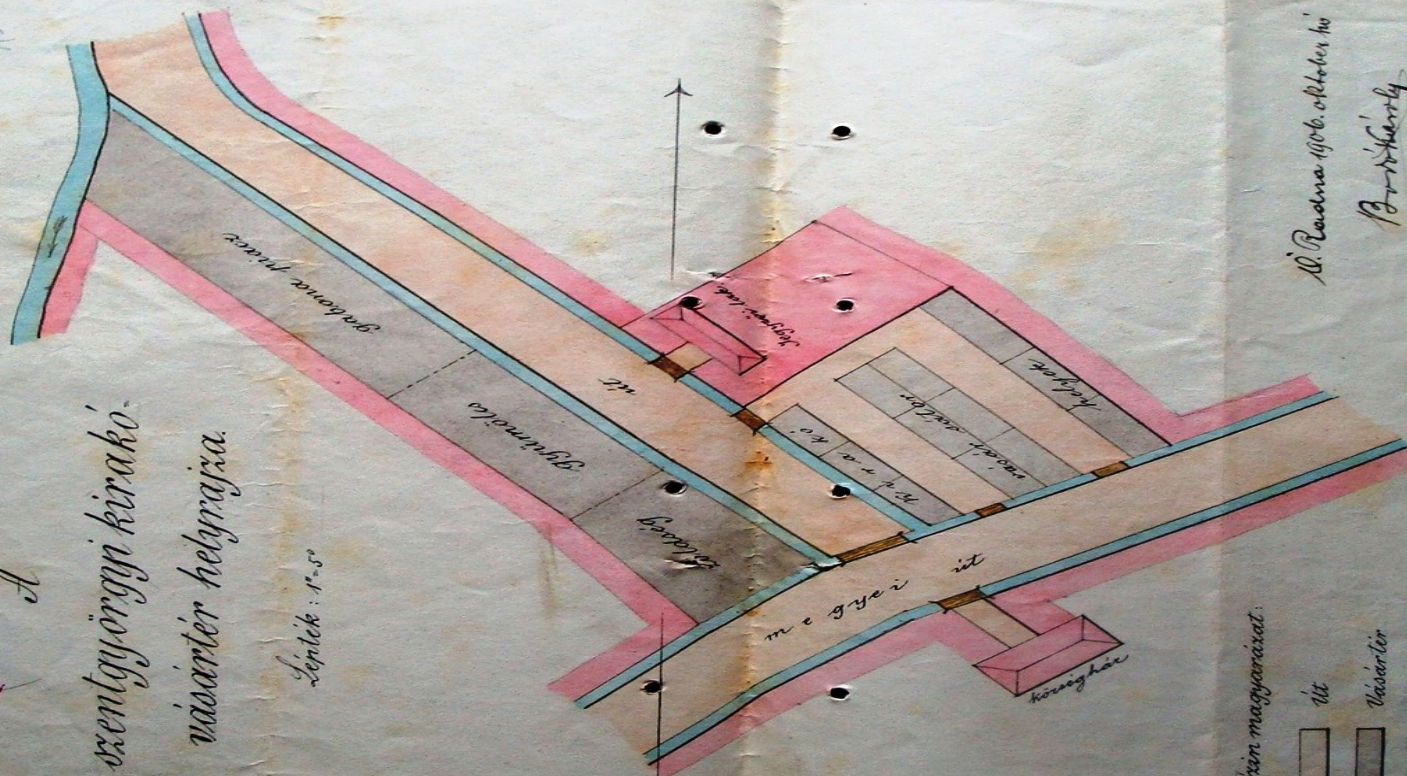
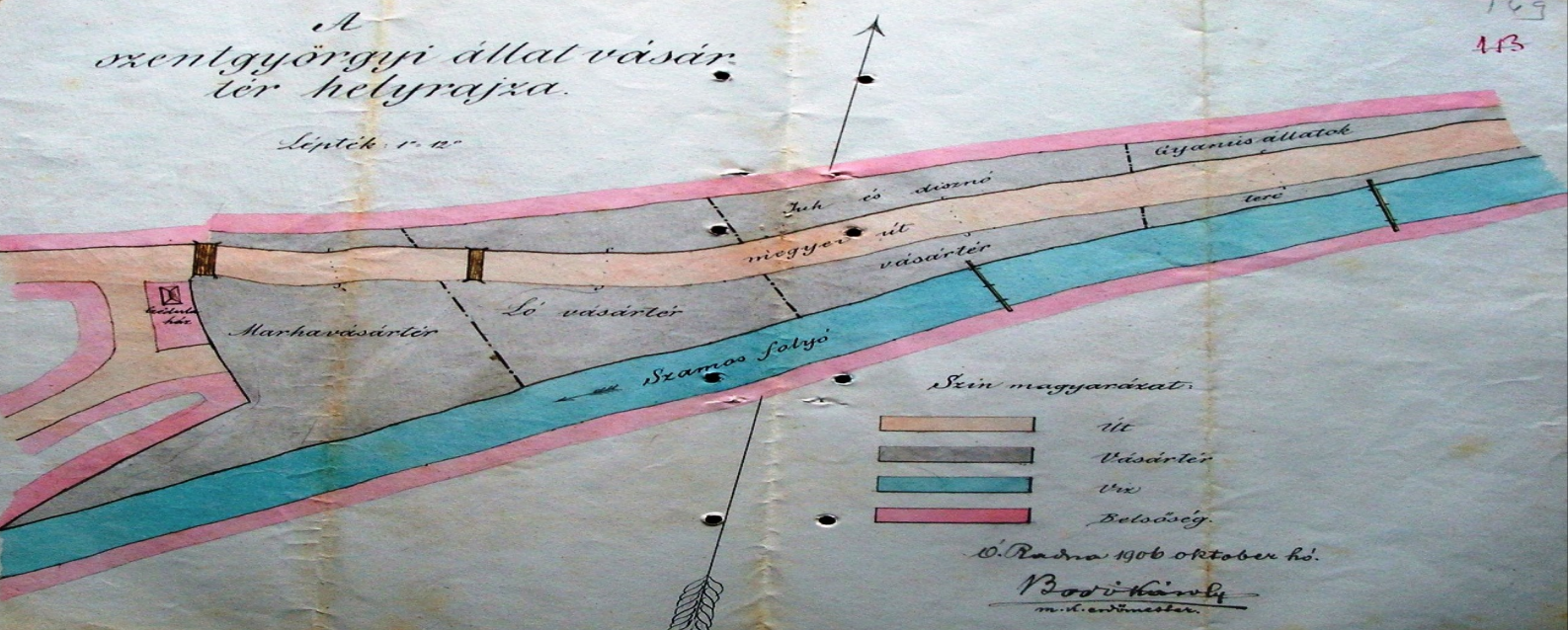
am 6. Juli 1898.

Jacob Careu
Gemeinderichter.

Theodor Martián
Notár.

A szentgyörgyi állatvásár tér helyrajza.

Lépték: 1:100

IZVOARELE MINERALE

ale comunei Sângeorzul român, din cercul Rodnei a comitatului Bistrița-Năsăud

S. STOICA, medic cercual

Când omul este bolnav, dacă îi permit împrejurările, jertfește orișicât numai să-și poată recâștiga sănătatea dorită.

Un bun mijloc pentru repararea sănătății ne dau scâlzile sau băile de ape minerale.

Timpul cel mai potrivit pentru întrebuițarea băilor, fără îndoială, este vara.

Cei mai mulți care au trebuință de băi, nici nu știu că unde au să meargă și care scaldă ar fi mai potrivită pentru alinarea suferințelor lor.

Băile de ape minerale sunt acele unde, cei cuprinși de anumite boli învechite, încearcă a-și căuta sănătatea zdruncinată.

Dintre aceste băi se pot socoti și izvoarele minerale ale Sângeorzului român.

Deși apa excelentă din acest stabiliment, în privința rezultatelor vindecătoare, ar putea concura cu Karlsbadul, cu Borsecul și cu alte băi de renume european, totuși n-a fost recunoscută și lătită așa după cum s-ar fi recerut. Asta din motiv că până acum au lipsit întocmirile și comoditățile recerute.

Societatea „Hebe” din Năsăud, care ține în arendă această baie minerală, după starea modestă ce o posedă, în anul trecut stabilimentul de baie l-a pus într-o stare deși nu tocmai elegantă, dar destul de corespunzător, așa încât orișicare român din diferitele unghiuri ale țării își poate afla locul cel mai acomodat pentru restaurarea sănătății alterată prin diferitele boli ale organelor de mistuire.

Cum că apa minerală a Sângeorzului în privința efectelor vindecătoare concurează cu cea din Karlsbad și cum că întrece pe cea din Borsec, se poate constata prin numeroasele cazuri ale diferiților bolnavi care s-au dus prea îndestulați după o cură regulată ce au ținut la aceste băi.

Prin scrierea de față deși numai în scurt voiesc a asigura cele amintite prin împărtășirea părților minerale din care se compune apa, apoi și prin amintirea diferitelor boli la care este recomandabilă.

Baia Sângeorzului, în privința situației locului face parte din teritoriului cel mai plăcut și romantic al nord-estului Transilvaniei.

Stabilimentul de baie este așezat pe un teritoriu înconjurat cu o climă de munte, cu aer curat, răcoros și bogat în ozon.

Aerul este ondulat de mirosul plăcut al pădurilor seculare și florilor mirositoare de pe munții din apropiere.

Pentru oamenii de la șesuri și pentru cei de la orașe, clima și apa din acest ținut și fără întrebuițarea băilor sunt niște puteri fermecătoare asupra dispoziției personale a celor ce pătinesc de bolile organelor de mistuire.

Cei infectați de friguri malarice, fără de nicio medicină, sigur scapă de ele dacă petrec o vară în acest ținut lipsit de lacuri și de bălți.

S. STOICA

Apa minerală care curge în abundență din cinci izvoare, în privința gustului, e foarte plăcută, fiindcă întrînsa se cuprinde foarte mult acid carbonic.

Se lasă a fi băută cu o plăcere deosebită atât cu vin, cât și goală.

Toate izvoarele dau o apă de una și aceeași calitate, cu acea observare că numai în privința cantității părților chimice se află puțină deosebire.

Părțile minerale care se cuprind în 10.000 părți de apă sunt următoarele: potasă de clorură 3, sare de bucătărie 24, bicarbonat de sodiu, bicarbonat de var (cretă) 18, magnezie carbonică 5.

Afară de acestea, în cantitate mai mică se mai află încă și urme de oxid de fier, litiu și brom.

Pe baza acestor părți chimicale, apa din Sângeorz se întrebuițează cu succes admirabil la catarurile învechite și de intestine, la lărgirea gazoasă a stomacului. Catarurile de mațe, împreunate cu încuietură și cu hemoroid, dispar prin influența purgativă și solventă a apei.

Umflăturile de ficat și de splină devenite în urma frigurilor, după o cură mai îndelungată, se micșorează și devin iar în starea lor normală.

Tot cu succes îmbucurător se folosește și la catarurile rărunchilor, a beșicii de urină și a țevii de urinare, ce rămân în urma bolilor venerice, cu deosebire în urma sculamentului.

Sedimentele nisipoase ale urinei dispar și pietrele de urin din rărunchi și din bășică se solvează și se împrăștie.

După ce apa conține o cantitate însemnată de săruri minerale, pe lângă puterea ei internă, în formă de băi clade sau reci, se folosește cu bun rezultat, atât la reumă, cât și la unele boli învechite de piele: ictiosis (solzirea) și prurigo (mâncărimea). asigur pe cei care suferă de bolile sus înșirate că în băile din Sângeorz vor afla un stabiliment plăcut, ieftin de trăit, care va aduce rezultatele cele mai îndestulătoare în privința sănătății.

Băile cele calde clădite și terminate din nou, hotelul elegant, edificat de curând, dau prospectele cele mai bune că și cei veniți di depărtare încă își vor afla liniștea și mângâierea cuvenită. Oricine se va convinge că apa din Sângeorz va sigura acele efecte folositoare pe care le asigură apa din Karlsbad.

Baia din Sângeorz, cu tot dreptul, putem să o numim Karlsbadul românesc.
Rodna veche, la 25 mai 1893¹.

¹ Minerva, Bistrița, Anul III, 1893, nr. 11, p. 109.

Se rup pecetele Unirii cu Roma!*

Se rup pecetele, care leagă de străini, cu sufletul, pe o parte destul de însemnată ca număr, a neamului românesc. După cărturarul, preot și protopop onorar gr.-cat. și asesor consistorial, Dr. Ștefan Pop de la Izvin, în zilele trecute a întors la ortodoxie un alt preot cu situație remarcabilă în biserica g[reco]-catolică: părintele Ioan Pasca, doctor în teologie, profesor la Academia Teologică gr.-cat. din Gherla și spiritual al seminarului de acolo. E semnul vremurilor noi, ori cât de mult se zvârcolesc, în neputința lor și în uitarea de sine, aceia care se leagă cu mâni cu picioare de piciorul tronului papal. Dăm în cele ce urmează după „Telegraful Român”, prea frumoasele documente, privitoare la trecerea părintelui Dr. Ioan Pasca, — mai întâi adresa Sf. Sale către P. Sf. Episcop al Clujului, răspunsul P. Sf. Sale și al Consistoriului său și hârtia de rămas bun către P. Sf. de la Gherla.

I.

Prea Sfințite Domnule Episcop!

Să-mi îngăduiți. Prea Sfințite, ca după cumpăniri îndelungate și după grele lupte sufletești ivite între elementele câștigate în decursul educației de o parte și de altă parte între ceea ce conștiința tot mai mult afirmă ca datoria a unui preot român, să fac mărturisirea la care mă simt obligat. Ca preot-profesor și director spiritual al Academiei Teologice din Gherla am avut posibilitatea să observ, cum se desfășoară activitatea și viața bisericii din care făceam parte și cu idealurile căreia eram solidar, deoarece vedeam cum se lucră pentru binele sufletesc propovăduit de întemeietorul bisericii, Domnul nostru Isus Hristos, și totodată se promovează propășirea neamului românesc. Lucrurile însă, cari trebuie să pună la serioasă meditare pe orișicare preot, îmi dau convingerea că pentru realizarea scopurilor ideale amintite, este necesară refacerea de bună voie a acelei unități religioase, care a fost stricată de streini prin terorizări și privilegii. Divizarea făcută de streini cu scopul mărturisit sau ascuns de a ne pierde, dacă a fost dăunătoare în trecut pe lângă toate foloasele pe cari le-au adus legăturile noi, este un adevărat dezastru azi în urma rivalizării și concurenței ce exista între bisericile românești, care rivalizări vor duce fatal la slăbirea și anihilarea sufletului religios al poporului român. Călăuzit de această convingere rog Prea Sf. Voastră, să binevoiți a mă primi în sânul bisericii ortodoxe române.

Cluj, în 19 Decembrie 1923.

*cu umilință
Ioan Pasca m. p.,
preot Dr. în teologie.*

Martori:

Dr. Sebastian Stanca m. p.

Dr. Vasile Sava m. p.

* *Biserica și Școala*, Arad, Anul XLVIII, 1924, nr. 2, pp. 1-2.

Se rup pecetele Unirii cu Roma!

II.

Consistoriul eparhial ortodox român Cluj

Nr. 8/1924.

M. On. Domn

*Dr. Ioan Pasca
preot și profesor*

Cluj

În temeiul declarațiunii Sf. Tale de la 19 Dec. 1923 și a hotărârii nestrămutate, prin care ceri a fi primit în sânul bisericii noastre ortodoxe, în virtutea puterii noastre spirituale canonice, te-am primit în clerul eparhial al diecezei noastre și consistoriul îți va oferi o aplicare corespunzătoare cu calificata M. O. D-tale și cu eminentele calități, prin cari te distingii.

Însoțesc primirea M. O. D-tale în clerul eparhiei noastre cu cele mai adânc simțite urări de bine și cu binecuvântarea noastră arhipăstorească Cluj.

În reședința noastră episcopescă, la 19 Dec. 1923 (1 Ian. 1924).

*Nicolae Ivan,
episcop ortodox al Vadului,
Feleacului și Clujului.*

III.

*Ilustrității Sale
Dr. Iuliu Hossu
Episcop*

Gherla

Ilustrisime Domnule Episcop!

Subsemnatul dimisionez din slujbele încredințate mie de Ilustritatea Voastră. Mulțumesc pentru binefacerile și încredințările cu care am fost onorat

Mă simt însă obligat ca atunci când demisionez din cea mai importantă slujbă, a unui director spiritual al Academiei Teologice din Gherla, să arăt motivele hotărârii luate. Nu pot să continui cu conștiință împăcată împlinirea slujbei, care vrând nevrând statornicește în ea divizarea religioasă făcută de streini între fiii aceluiși neam, cu scopul de a ne anihila. Din acel moment, când am cunoscut, că divizarea religioasă a romanilor n-a fost un act de convingere, ci unul impus de streini, cu sila de o parte și prin favoruri și privilegii de altă parte, nu mai pot să dau modestul meu concurs pentru reabilitarea și statornicirea silniciei, care azi își arată urmările sale nefaste mai mult decât orișicând. Nesfârșitele procese, neînțelegeri între preoți și credincioși, hotărârile luate nu după dreptate ci oportunitate, slăbirea disciplinei la cler și popor, sila morală de a ierta și a trece cu vederea crime canonice, toate își au originea în divizarea noastră religioasă. Și ieșire din haosul care a bea este la început nu este, decât prin revenire de bună voie la unitatea religioasă.

Când am tras consecvențele logice din starea faptică, atât de bine cunoscute Ilustrității Voastre și am cerut primirea în clerul ortodox român, n-am făcut altceva, decât ceea ce este dorința sinceră a multor suflete proești, de a nu vedea sufletul românului

Se rup pecețile Unirii cu Roma!

credincios zdrențuit prin divizarea religioasă, respective prin urmările ei nefaste. Primiți Ilustritatea Voastră mulțumirile mele pentru binefacerile și încredințările date și mă considerați demisionat din slujbele avute.

Gherla, în 1 Ian. 1924.

*cu deosebită considerațiune
Ioan Pasca,
preot Dr. în teologie.*

Dăm loc însuflețitului comentariu din „Telegraful Român”.

Fericimu-te, părinte Pasca, pentru arătarea drumului drept ce duce la izbăvirea neamului, de cercările aspre, grele și ispitele ce l-ar mai putea întâmpina, rămânându-i și pe mai departe împărțiți în două cârmuitorii sufletului său creștinesc.

Te laudăm, că nu favoruri' și privilegiile te-au înduplecat să părăsești directoratul spiritual al unei academii teologice.

Ca și părintelui de la Recaș, numai râvna către casa Domnului cea adevărată și dragostea de sufletul acestui neam ți-au insuflat convingerea din care ai purces pe calea adevărului deslușit cu minte luminată și cu inima plină de căldură apostolească.

Fî-va oare pasul și pilda Sfinților Voastre îndemn de adâncă meditare și pentru Preasfințiiile lor de la Gherla și Lugoj ? Dumnezeu, pentru slava căruia noi am ridicat dintru început cuvântul nostru de chemare, să le stea într-ajutor !

Preasfințite Părinte de la Gherla, cu mai multă îndrăzneală și cu mai mult spirit de inițiativă — ni se pare nouă, — nu lăsa să apuce înaintea subalternii, căci păstorul trebuie să meargă în fruntea turmei, care simte și ea, ori mai ales ea, unde sânt poienile cu pășunea cea bună; Preasfințite de la Lugoj, pe care vă cunoaștem printre sufletele frumoase din biserica unită, în numele aceluiasi Hristos, căruia ne închinăm cu toții, în ceasurile de meditare adâncă, Te rugăm să-ți pui întrebarea asupra datoriei sfinte către sufletul și viața acestui neam românesc. Lumina lui Hristos va lumina poate ca lui Pavel pe drumul Damascului.

Nu lăsați ca alții, mai mici, să umple mai întâi paginile de glorie ale istoriei neamului, unde vă puteți scrie cu litere de aur numele pentru vecie. Plecați-vă urechea la duioasa rugămintă, pe care vi-o face sufletul neamului, ascultați glasul de chemare al strămoșilor, ce se împletește cu strigarea de acum a nepoților, și dați mărire lui Dumnezeu, care ne-a învrednicit să ne arate pilda de unire a unui neam într-o țară a sa, ca să faceți reintegrarea completă și într-o biserică. Blândul mitropolit de la Blaj nu se poate să nu se alătore gândului măreț, când v-ar vedea apucați pe drumul întoarcerii.

Iar când semnul ar fi dat de către cârmuitorii bisericii pe care o păstoriți, credincioșii, cler și popor, vor avea bucuria îngerilor și a păstorilor din sfânta noapte de Crăciun. Se vor îmbrățișa și săruta frații de mult despărțiți, dar întru nimic schimbați ori deosebiți, căci ei și-au păstrat sufletul religios întreg, curat și neatins de haina catolicismului strein, ce s-a pus pe deasupra.

Aduceți neamului dar de noul an în care intrăm solia de mântuire deplină din cătușele trecutului amar și acest neam vă va binecuvânta în veci. Iar Domnul vă va împodobi cu cununa pe care o dă celor mai aleși ai săi, și pe care nici un fel de măriri de la oameni nu o pot înlocui, nici atunci când ei se laudă a fi „vicarii lui Hristos pe pământ.

Dă, Doamne, neamului meu acest ceas de mărire încă în vremea vieții noastre, ca slava Ta să fie deplină între noi și bucuria și fericirea noastră în veci netrecătoare!

Din partea noastră n-avem de cât să adăogăm: Să se rupă pecețile, care ne leagă de străini și împiedecă restabilirea vechii unități religioase de odinioară, și ne slăbesc și azi, când este vorba de consolidarea politică a neamului nostru!

Contribuția din anul 1933 a Societății Femeilor Ortodoxe la clădirea Bisericii cu hramul „Sfinții Trei Ierarhi” din Bistrița

Pr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu

Edificarea Bisericii Ortodoxe cu hramul „Sfinții Trei Ierarhi”, primul locaș al acestei comunități din Bistrița¹, cunoscută în epocă și sub denumirea de „catedrală a Bistriței”², a necesitat un travaliu amplu și a presupus foarte multe cheltuieli. Protopopul Grigore Pletosu, cel care a început construcția și continuatorul ei, administratorul protopopesc Victor Mureșan³, care a finalizat-o, au beneficiat, între anii 1927-1940, cât a durat acest amplu proces, în repetate rânduri de fonduri alocate de către autoritățile județene și locale⁴, armată⁵, Episcopia Ortodoxă a Clujului⁶, Administrația Pădurilor⁷, sau de subsidii rezultate în urma desfășurării unor activități special planificate spre colectarea de ajutoare.

În mod cert, cea mai amplă și mai îndrăzneată dintre acțiunile de acest fel a reprezentat-o comercializarea celor 1000000 de cărți poștale, întocmite de profesorul Teodor Vârju, cu prețul de 10 lei bucata, cu scopul de a finanța, din banii obținuți din vânzare, lucrările de construcție ale bisericii, într-o vreme de impas⁸.

¹ Pentru mai multe detalii cu privire la acest proces de construcție, a se vedea și: Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, *Biserica Ortodoxă din Bistrița – o cronologie documentară*, col. „Școala ardeleană de istorie”, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016.

² *** „Sfințirea pietrii fundamentale la noua biserică ort. română din Bistrița, în *Gazeta Bistriței*, anul VII, nr. 13, 1 iunie, Bistrița, 1927, p. 1; Arhiva Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului (în continuare se va cita: AAORVFC), *Fond neorganizat*, dosar V-25/1926, doc. 4436/936, f. 1 r-v.

³ Pentru mai multe informații cu privire la viața și activitatea lui, a se vedea și: Idem, *Fond fișe individuale*, Fișă individuală Mureșan Victor, nepaginat.

⁴ Cf. Idem, *Fond neorganizat*, dosar V-25/1926, doc. 5628/933.

⁵ Cf. Idem, *Fond neorganizat*, dosar V-25/1926, doc. 859/935; Grigore Pletosu, „Mulțumită”, în *Gazeta Bistriței*, VII (1927), nr. 22, p. 3.

⁶ Cf. AAORVFC, *Fond neorganizat*, dosar V-25/1926, doc. 32-930, f. 1 r-v. Solicitat Episcopiei Clujului în anul 1926, el va fi aprobat în 1932, și va fi returnat acesteia abia în anul 1942. Cuantumul său era de 286318 lei. Pentru mai multe informații, a se vedea: *Ibidem*, doc. 5564/946.

⁷ Cf. *Ibidem*, doc. 118/937; *Ibidem*, doc. 4717/937.

⁸ În acest context, la 21 Septembrie 1933, administratorul protopopesc Victor Mureșanu se adresa Episcopiei, solicitând binecuvântarea de a desfășura aceste cărți poștale și arătând că are aprobarea Ministerului Sănătății și ocrotirilor sociale. Redăm aici conținutul documentului:

„OFICIUL PROTOPOPESC ORT. ROM. BISTRIȚA

Nr. 412/1933. prot.

Pr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu

Alături de aceasta, au mai fost însă și altele. Într-un material publicat în unul din numerele anterioare, am vorbit despre contribuția societății pe care a adus-o „Societatea Femeilor Române” din localitate, sub conducerea Angelei Pletosu¹. Ea nu a fost însă singura de acest fel.

O altă contribuție similară, interesantă prin idee și conținut, a avut loc și în anul 1933. Și atunci, ea a fost, apodictic, coordonată de soția protoiereului ctitor, însă prezența ei nu a fost evidențiată într-un mod atât de pregnant ca anterior. Într-o adresă datând din 9 august, femeile ortodoxe din urbe solicită atunci chiriarhului de la Cluj, Nicolae Ivan, aprobarea de a emite un milion de bonuri de cărămidă în valoare de 2 lei bucata, ce să fie apoi distribuite pe întinsul întregii țări, spre răscumpărare, urmând ca, din banii obținuți, să se continue lucrările de construcție la casa bistrițeană². Cererea lor va fi însoțită de un extras din ședința consiliului parohial, în care acesta recomandă avizarea favorabilă a inițiativei³. Din nefericire însă, o lună mai târziu, preotul Victor Mureșan, administratorul protopopesc, va scrie din nou Episcopiei, solicitând anularea documentului, întrucât, Consiliul eparhial se

VENERAT CONSILIU EPARHIAL

În alăturare, sub, îmi iau voie a înainta convenția făcută între parohia Bistrița și Teodor Vârju, pentru desfacerea și valorificarea a 1.000.000 Cărți poștale, spre binevoitoare aprobare.

Autorizația pentru desfacerea C[ărților] poștale am primit-o de la Onor. Minister al Sănătății și Ocr. Soc., cu nr. 62.890, din 21 Septembrie 1933.

Bistrița la 12 Octombrie 1933.
Oficiul protopopesc ort. rom.

Din Încredințare:
Pr. Victor Mureșan
capel. prot." *Ibidem*, doc. 6294/933.

Cf. *Ibidem*, doc. 5020/933. Într-o altă cerere adresată Episcopiei se arată de asemenea că situația comunității este una disperată, și de aceea, membrii consiliului parohial s-au simțit constrânși să adopte o astfel de atitudine:

OFICIUL PROTOPOPESC ORT. ROM. BISTRIȚA

Nr. 350/ 1933

PREA SFINȚITE STĂPÂNE

VENERAT CONSISTORIU EPARHIAL

Constatând că nu putem prevedea nici o îmbunătățire a situației financiare pentru Biserica noastră, și orice resurse de venituri sunt epuizate, Consiliul și Adunarea parohială, am hotărât în ședința din 23/IV și 13/VI, ca în vederea terminării Bisericii măcar în mod provizoriu, să cerem concesiune pentru a putea desface 1 milion Cărți poștale în favorul Fondului de clădire a[1] Bisericii, cu prețul de 5 Lei bucata.

Pentru realizarea acestui scop, rog Ven. Cons. Ep. cu toată supunerea, să binevoiască a ne aproba acest conclud și cererea noastră către Dl. Ministru al Sănătății și Ocrotirilor sociale, și a-o promova aceluiași Minister spre favorabilă rezolvare,

Orice zvârcoliri și încercări de-a aduna fonduri într-o situație atât de disperată pentru toată țara, sunt zadarnice. Ultima încercare este modalitate[a] de-a desface Cărți poștale în termen de la 1 Sept, 1933, până la 31 Dec. 1935.

Credem, cel puțin a fi împăcați cu conștiința că am încercat tot ce ne-a trecut prin minte pentru terminarea Bisericii.

Dacă nu va succeda nici această întreprindere, vom avea cu o decepție mai mult.

Bistrița la 7 August 1933
Oficiul protopopesc ort. rom.

Din Încredințare:
Pr. Victor Mureșan
capel. prot." *Ibidem*, doc. 4758/933.

¹ A se vedea: Maxim (Iuliu-Marius) Morariu, „Contribuția Angelei Pletosu la ridicarea primei Biserici Ortodoxe Române din Bistrița”, în *Pisanii Sângeorzene*, Anul VI, nr. 1 (53), Ianuarie, Sângeorz-Băi, 2017, pp. 30-33.

² AAORVFC, *Fond neorganizat*, dosar V-25/1926, doc. 4579/933, f. 1.

³ *Ibidem*, f. 2.

Contribuția din anul 1933 a Societății Femeilor Ortodoxe, la clădirea Bisericii cu hramul „Sfinții Trei Ierarhi” din Bistrița

decisese între timp să emită cărțile poștale, care ar fi adus un profit mai mare, și, în acest context, nu era posibilă obținerea unei duble aprobări de desfacere, din partea Ministerului Sănătății și Ocrotirilor Sociale¹.

Deși înăbușită încă din fașă, această inițiativă arată curajul și devotamentul femeilor ortodoxe din Bistrița și grija lor pentru construirea unui locaș de cult în oraș. În plus, el evidențiază și situația grea prin care trecea parohia în acele momente și oferă informații cu privire la inventivitatea și perseverența membrilor ei, care s-au străduit să găsească soluții pentru a ieși din impas și a vedea materializat un vis pe care îl aveau de mult și pentru a căru realizare erau dispuși la multe sacrificii.

Conștienți de importanța demersului Societății pomenite, am considerat oportună publicarea, în anexa acestui material, a documentelor privitoare la acest demers. Sperăm ca ele să se constituie deopotrivă într-o dovadă a importanței inițiativei lor, într-o mărturie a neuitării și într-un element ce să marcheze aniversarea împlinirii, în acest an, a șapte decenii de la punerea pietrei de temelie pentru locașul numit adesea „catedrala ortodoxă din Bistrița”.

Anexă

OFICIUL PROTOPOPESC ORT. ROM. BISTRIȚA

Nr. 352 /1933. prot.

PREA SFINȚITE STĂPÂNE,
VENERAT CONSILIU EPARHIAL,

Societatea Ort. Naț. a Femeilor Române, filiala Bistrița, în dorința de a ajuta la continuarea și terminarea lucrărilor de la Biserica noastră în construcție, a luat asupra-și însărcinarea de-a desface UN MILION de bonuri de cărămidă a 2 Lei bucata, pe țara întreagă, pentru care scop înaintează cerere pentru autorizație la Onor. Minister al Sănătății și Ocrot. Sociale.

Pentru atingerea acestui scop, îmi iau voie a înainta alăturat sub, cererea numitei Societăți, cu respectuoasa rugare, ca Prea Sfinția Voastră și Ven. Consiliu Ep. să binevoiți a o aproba și a o promova locului în drept, cu recomandăția de-a se rezolva favorabil.

Bistrița la 9 August 1933
Oficiul Protopopesc ort. rom.

Din Încredințare:
Pr. Victor Mureșian
capel. prot. f. 1.

AAORVFC, *Fond neorganizat*, dosar V-25/1926, doc. 4579/933, f. 1.
EXTRAS

din procesul verbal al Consiliului parohiei ort. rom. din Bistrița, luat în ședința
extraordinară din 23 Aprilie 1933.

Pct. III.

Referitor la căutarea resurselor pentru alimentarea fondului de clădire a Bisericii, se ia următorul concluz:

¹ *Ibidem*, doc. 5246/933.

Pr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu

1. Se va cere concesiune de la Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale pentru a putea desface Cărți poștale cu Biserica noastră în toată țara. În scopul acesta, oficiul parohial se va pune în legătură cu experți în această privință, pentru a afla modalitățile cele mai avantajoase în Biserica noastră.

2. Of. par. va ruga Soc. Ort. Naț. a Femeilor Române, filiala Bistrița, să întreprindă o colectă pentru alimentarea Fondului de clădire a Bisericii, prin desfacerea unui număr de UN MILION bonuri de cărămidă pe întreagă țara.

D. C. M. S.

Președinte:
s. s. Grigore Pletosu
paroh-prot.

Secretar:
s. s. Iosif Costea.

Aprobat în Adunarea parohială extraordinară, ținută la 13 Mai 1933.

Președinte:
ss. Pr. V. Mureșian

Secretar:
ss. Iosif Costea

Membrii verificatori:

ss. Anast. Bejan

ss. Al. Madjaru

Pentru conformitate;

Bistrița la 9 August 1933.

Oficiul parohial ort. rom.

Din Încredințare:
Pr. Victor Mureșian
capel. prot.

AAORVFC, *Fond neorganizat*, dosar V-22/1926, doc. 4579/933, f. 2.

PREA SFINȚITE STĂPÂNE VENERAT CONSILIU EPARHIAL,

Cu data de 10 August a. c., am înaintat o cerere către Onor. Minister al Sănătății și Ocrotirilor Sociale București, pentru obținerea unui permis de –a desface în favorul Fondului de clădire a Bisericii noastre din Bistrița, un număr de 1 milion Cărți poștale, cu prețul de 5 Lei bucata, care cerere am cunoștință că nu este încă înaintată Onor. Minister.

Luând contact cu Dl. profesor Vârju din Dej, am ajuns la concluziunea că Dsa ar putea opera în timpul cel mai scurt acest permis de colectare; rog cu profund respect pe Prea Sfinția Voastră și Ven. Consiliu Eparhial, să binevoiți a-mi preda cererea, ca personal să o poată preda locului destinat.

După înțelegerea cu Dsa, va trebui să corecteze în cerere prețul Cărților poștale de la 5 Lei la 10 Lei bucata, deoarece cu 5 Lei, nu ar aduce venitul necesar cheltuielilor.

Totodată, vă rog să binevoiți a nu mai promova cererea de sub Nr. 353-1933. prot., referitor la colecta Societății Femeilor Ort. Rom din loc cu bonuri de cărămizi, deoarece nu pot încăpea 2 permisiuni pentru aceeași Biserică.

Bistrița la 9 Septemvrie 1933

Oficiul protopopesc ort. rom.

Din Încredințare:
Pr. Victor Mureșian
capel. prot.

AAORVFC, *Fond neorganizat*, dosar V-22/1926, doc. 5246/933.

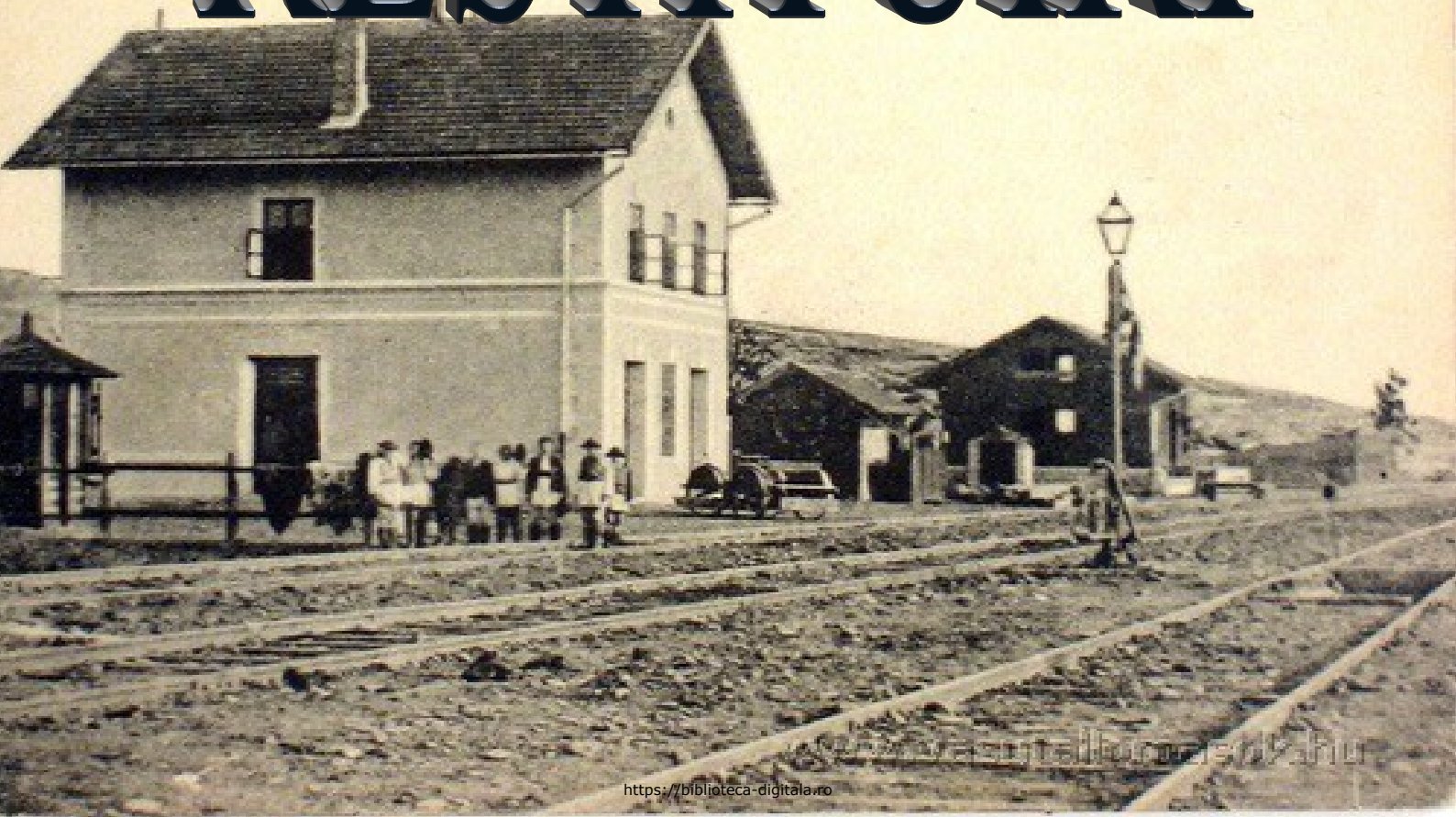
Magy. kir. erdészlak

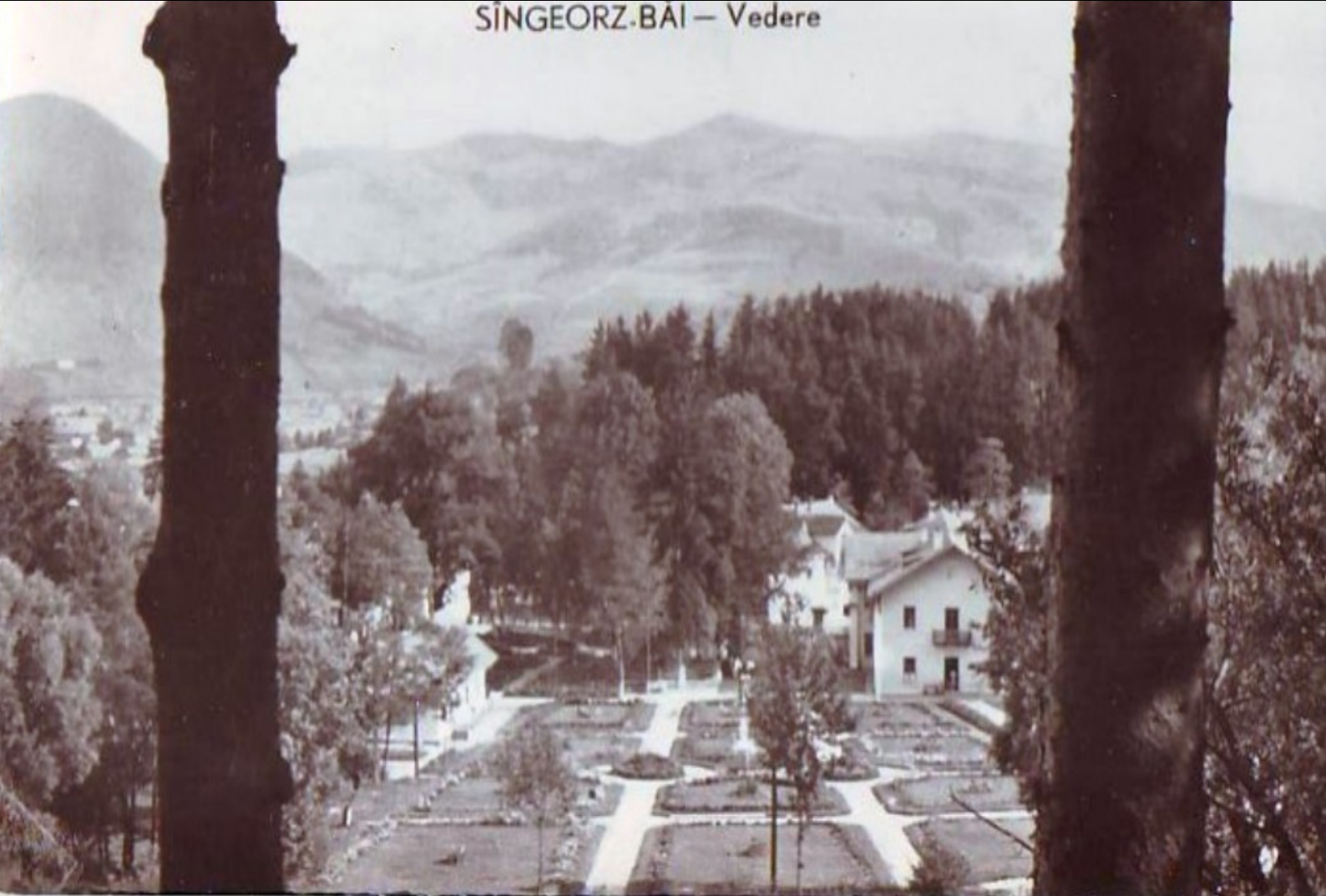
Naszód

RESTITUIRI

Pályaudvar

SINGEORZ-BAI — Vedere

UNELE IDEI DESPRE NECESITATEA DE REFORME PRIVITOARE LA INSTRUCȚIUNEA ȘTIINȚELOR NATURALE DIN INSTITUTELE NOASTRE DE ÎNVĂȚĂMÂNT

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

Dintre toate științele ce se tratează în institutele noastre de învățământ, începând de la școala din sat până la clasa a VIII-a gimnazială, respectiv până la depunerea examenului de maturitate sau – după frații de dincolo, - de bacalaureat, nicio știință nu este atât de puțin considerată și mai vitreg tratată ca știința naturii, pe când ar trebui să se întâmple chiar contrariul.

Acest asert eu cel puțin am convingerea a fi bazat pe adevăr și cred că toți îl vor testa câți am avut ocazie de a participa atât la examenele populare, normale și gimnaziale, cât și de a vizita institutele noastre de învățământ în decursul semestrelor școlare. Și când susțin această afirmație, să nu creadă nimeni că aș voi a zice că această integritate față de știința menționată se observă numai la noi. Această scădere chiar așa se observă atât la institutele ungurești, cât și la cele germane sau săsești. Institutele germane și cu deosebire gimnaziile germane din Transilvania sunt recunoscute și în afară de cele mai bune; însă acest renume se referă numai la științele umaniste, iar încât pentru cele reale cel mult la matematică. Științele naturale și la dânsii sunt chiar așa de vitreg tratate ca și la noi.

Examinând atât folosul teoretic, cât și cel practic al tuturor disciplinelor științifice ce se tratează în școlile noastre, trebuie să venim la convingerea că cel mai mare folos din ambele vederi ni-l oferă studiul științelor naturale.

I

Din punct de vedere teoretic.

Este cunoscut de toți filozofii și pedagogii că nicio știință nu este așa capabilă de a ne cultiva și ascuți facultățile de percepție și reprezentare ca științele naturii, care facultăți sunt piatra fundamentală pentru orice om cugetător, sunt alfa și omega pentru omul cu rațiune și judecată logică. Științele naturale sunt unicele capabile de a ne introduce în misterele naturii, pe acestea a le studia și dezlega și, astfel, a ne procura posibilitatea de a dezlega și cele mai grele probleme metafizice cu care s-au încercat toți filozofii începând de la cea mai depărtată antichitate până astăzi. Dânsule numai sunt capabile a ne procura intuițiile cele mai imanente și fertile despre toate avuțiile naturii; ele sunt singure a se familiariza cu legile naturii, ce prezidează nu numai la procurarea formelor externe ale corpurilor, dar și la procesele cele mai intime ale acestora. Dânsule, în fine, ne oferă cele mai eficace mijloace de a ne putea procura o adevărată cultură intelectuală.

„Concedem”, îmi vor reflecta moralității, respectiv teologiei, precum în adevăr avui fericirea a-i auzi adeseori, „concedem că științele naturale au cea mai mare influență asupra

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

dezvoltării culturii intelectuale; însă să nu uităm, ca osia în jurul căreia rotește cultura omenească, are doi poli, adică cultura intelectuală și cultura etică sau morală și că omul numai prin confăptuirea ambilor acestor factori devine om complet. Apoi influența științelor naturale supra culturii morale dispare vis-à-vis de științele teologice, respectiv de doctrinele religiei, și de aici urmează că însemnătatea religiei, respectiv a științelor teologice-morale este și în școală neîntrecută de nicio știință”.

Cam în acest mod îmi vor răspunde și umaniștii ce acea deosebire că dâșii ridică studiul clasic până la cer, pretind că numai studiul limbilor clasice ar fi în stare a nobila simțurile și, astfel, a pune bază la cultura etică; extravaganța merge la unii până la credința că numai acei indivizi au dreptul a pretinde ca să fie numărați între oamenii culți și bine educați care au studiat limba latină și greacă, ergo toți câți nu au avut noroc a traduce câteva capitole din Xenofon, Herodot, Ovidiu, Tacitus, Horațiu, etc. sunt oameni neculți, nătărăi. Observații de natura aceasta se aud nu arareori, însă a le lua la discuție serioasă și a reflecta la ele ceva, ar fi timp pierdut.

Este adevărat că numărul celor ce vorbesc așa, nu este mare, este mai mic între români și scade pe zi ce merge. Fie însă, mulți sau puțini, ei dovedesc prin aceasta inșii că nu cunosc natura, prin urmare nici însemnătatea studiului ei sau nu o cunosc de-ajuns. Și apoi se știe că numai apele afunde reflectă cerul. Unde se poate vedea mai bine omnipotența, înțelepciunea și mărirea lui Dumnezeu decât în natură! Newton, acel naturalist celebru, de câte ori pronunța numele lui Dumnezeu, totdeauna își lua pălăria de pe cap.

Dar să punem cazul – ceea ce eu nu concep – că studiul științelor naturale nu exersează acea influență în cultura etică că științele umaniste și ca doctrinele religioase. Cu toate acestea, nu se poate distrage nimic însemnătății acestor științe, dacă le considerăm din al doilea punct de vedere, adică din cel al folosului lor practic pentru societate și rațiune*.

II

Trecând la partea aceasta, să examinez cu cititorii acestor șiruri însemnătatea științelor naturale din toate școlile noastre, mâncând din vederi practice.

Înainte de toate îmi permit a reaminti că scopul instrucțiunii este și trebuie să fie și viața practică, ținându-se cont de necesitățile societății și a poporului.

Școala are, pe lângă altele, de a-i ușura lupta pentru existența de a-i procura mijloacele prin care sigur poate ieși învingător, de a-i lumina drumul pe care poate să-și câștige o stare materială bună, care este conditio sine qua non pentru progresul în cultură, literatură și civilizație.

Până când un individ este silit a se lupta a se lupta pentru convingerea existenței sale; până când cugetarea sa este concentrată numai la aceea ce are să mănânce mâine; până când sărăcia-i este amică nedespărțită: desigur nu-i va zbura fantezia prin regiuni înalte, nu va avea timp să conlucre la fabricarea de idei salutare pentru omenire, nu-l va fura mintea să facă poezii sau să fondeze școli filosofice. Omul sărac și flămând este lipsit de acea trinitate nedispensabilă pentru un promovator de cultură și literatură, adică de inspirație, îndemn și musă.

Aceste zise, despre un individ se referă și la un popor. Un popor lipsit de bunăstarea materială este împiedicat în progresul cultural.

Un popor până când are să se lupte cu natura, până când este silit a duce o viață pro-

* Școala Română, Sibiu, Anul II, 1877, nr. 1, pp. 2-3.

UNELE IDEI DESPRE NECESITATEA DE REFORME PRIVITOARE LA INSTRUCȚIUNEA ȘTIINȚELOR NATURALE DIN INSTITUTELE NOASTRE DE ÎNVĂȚĂMÂNT

zaică, îngrijindu-se numai de mijloacele subzistenței, nu poate avea pământ bun în care să se dezvolte și să înflorească artele și științele, în care să prospere cultura și civilizația. Deci, starea materială este pământul vegetal în care pot să încolțească, să se dezvolte și să crească arborii culturii unui popor. Istoria civilizației popoarelor ne testează acest adevăr cu date pozitive, dânsa ne spune că cele mai vechi popoare în cultură a fost poporul indian, chinez și poporul egiptean, care au ajuns la acea cultură numai după ce veniră în poziția unei stări materiale bune, la care fură ajutați și promovați de însăși natura. Un pământ fertil, o vegetație abundentă și mănoasă nu numai că le-a umplut cămărilor și cerealele de proviant¹ pentru mai mult timp înainte, dar prin aceasta le-a dispensat de lucruri fizice grele la care erau condamnate alte popoare de sub împrejurări mai puțin favorabile și le-a oferit timp și musa pentru lucrări spirituale.

Asemenea era dispensat și poporul egiptean de la o muncă intensivă și ostenitoare prin binefacerile Nilului, o împrejurare favorabilă de a se ocupa cu arte și științe și a ridica monumentele colosale ce și astăzi vorbesc omenirii de un timp în care cultura egipteană era în floare.

Examinând cu atenție fazele dezvoltării culturii și civilizației omenești, căutând și urmărind dezvoltarea lor până la izvor, ne vom convinge că ele se încep la popoarele orientale, la indieni, chinezi, egipteni, babiloneni, etc., adică, cu un cuvânt, la acele popoare care au fost fericite a ajunge mai întâi la o stare materială bună. Pe când pe popoarele nordului le aflăm persistând în o luptă intensivă cu natura și le vedem în o stare primitivă, pe atunci aflăm Orientul ridicat la o stare însemnată de cultură. Științele, artele, comerțul și industria, toate își au originea și zborul la popoarele Orientului.

Nenorocirea acestora a fost numai că pe când natura le-a deschis toate comorile sale și le-a cruțat de la lucruri fizice grele, în acel timp le-a încântat spiritul, le-a letargiat și le-a făcut sclavele naturii, le-a fabricat catene grele și puternice, ce le țin și astăzi legate de mâini și picioare, ca să nu mai poată continua progresul în cultură. În oglinda religiilor acestor popoare se reflectă influența despotică și temerară a naturii în toată integritatea sa, se vede portretul unui popor sclav.

Dar nu numai de la popoarele orientului ne procurăm convingerea că înflorirea stării materiale condiționează în prima linie înflorirea și prosperarea culturii unui popor. Clasicismul grecesc și latin se datează numai de la acel timp de când poporul grec și roman a venit în posesia de averi frumoase, numai după ce comerțul, industria și expedițiile războinice au început a se grămădi averile în mâinile acestor popoare. Numai după aceasta a început a se cultiva filosofia, retorica, poezia, sculptura, arhitectura și cu un cuvânt a se ridica toate științele și artele la acea clasicitate ce și astăzi sivesc de model, au devenit o autoritate, chiar și pentru timpul prezent. Mulți trăiesc și astăzi în acea nenorocită idee că clasicismul grec și roman nu se poate ajunge, este o operă de perfecțiune ce posteritatea lui până la noi și de aici în viitor, în deșert se va încerca a o ajunge căci nu-i va succede nicidecum. La astfel de oameni, magnetizați de clasicismul antic, este bine să le dăm bună pace, să trăiască și ei cu ideile și fantezia lor. Tot omul își are zeii săi...

Este drept, că poporul grec și roman și după dânsese și celelalte popoare europene avură mari lupte cu natura și cu elementele sale, până în urmă au reușit învingătoare. În această luptă, însă, li s-au oțelit forțele atât de tare, cât au rămas învingătoare pentru totdeauna. Pe aceste popoare nu le-a întâmpinat natura cu binefacerile sale, nu le-a deschis și introdus cu acea bunăvoință în camerele sale, ca pe popoarele orientale, acestea trebuiau să

¹ Provizii, alimente (pentru armată).

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

muncească amar pentru câștigarea pâinii de toate zilele, trebuiau să lucreze zi și noapte. Natura le-a pus multă împiedecămintă față de popoarele orientale. Acestea, însă, toate fură delăturate prin o voință energică, prin o forță rezolută, prin năzuința la independență și libertate, prin un spirit liber, nepreocupat și nesclavat de fenomenele și elementele naturii, prin impulsivitatea de a scruta, examina și studia totul ce se întâmpla în viață și a aplica cele descoperite și inventate în favoarea lor, care proprietăți toate compun caracterul acestor popoare și prin care dănele au știut rămâne victorioase în lupta cu natura și folosi toate avuțiile și avantajele sale pentru prosperitatea și bunăstarea lor.

Și ca să ne convingem și mai bine despre adevărul cum că starea materială este baza culturii, să privim numai la popoarele de astăzi mai însemnate prin cultură. Urmărind pas cu pas dezvoltarea culturală numai a poporului francez, britanic și german, vom descoperi că o înaintare cu succes în cultură se datează numai de atunci de când s-a ridicat și a înflorit industria și comerțul și prin aceste s-a ameliorat și promovat starea materială a poporului, care l-a emancipat de munca prea încordată, le-a lăsat timp și musa să se poată ocupa cu filosofia, poezia, pictura, sculptura, astronomia, etc., a-și învaluți literatura națională, cu un cuvânt, starea materială le-a permis a-și clădi un edificiu grandios, un edificiu de cultură națională, care este admirat.

Dar nu numai un individ care voiește să se ocupe serios cu știința sau cu artele, are trebuință necondiționată de bunăstare materială, ca astfel să fie scutit de la ocupațiile ce le-ar reclama subzistența sa, - aceasta o pretind științele și artele ca atari. Pe terenul geografiei, a istoriei, a științelor naturii și cu deosebire a astronomiei, atât puterile spirituale, dar cu deosebire puterile materiale ale singuraticilor au fost cu mult mai debile și necapabile de a le promova pe calea progresului la stadiul în care se află astăzi. Spre acest scop s-a văzut necesitatea de a se înființa reuniuni și a se aranja expediții științifice muzee, cabinete, laboratoare, biblioteci, a se ridica observatoare astronomice și universități care au fost, sunt și vor rămâne pentru totdeauna focularele adevărate ale științelor. Dar toate acestea, atât de necesare la progresul științelor și a culturii, au pretins și pretind mari sacrificii materiale, sacrificii care numai un popor ce se bucură de o stare materială mai bună, numai un popor avut le poate presta, iar un popor sărac nicicând. Cu cât un popor posedă mai multe reuniuni științifice și universități, cu atât progresează mai repede pe calea culturii și a civilizației și cu cât un popor se bucură de o stare materială mai fericită, cu atât i se înmulțesc mai tare reuniunile științifice și de arte, cu atât va număra mai multe și va aranja mai multe expediții pe marea polară și prin centrul Africii. Iată, dar, însemnătatea stării materiale pentru progresul culturii și al civilizației; iată dar că averea cea atât de prozaică pentru oamenii ideali este țâțâna culturii, este baza cea mai solidă pe care numai se poate clădi edificiul durabil al unei națiuni ce crede în un viitor. De aici consecința logică ne împinge să pretindem din toate puterile că dacă noi dorim a înainta pe calea de cultură și voim a ne ridica un palat măreț, solid și durabil de cultură, să stăruim mai întâi a ne ameliora starea materială, a veni la averi materiale, să scoatem mai întâi poporul din sărăcie.

Averea materială a fost de când cunoaștem istoria, balanța societății omenești, dânsa a fost întotdeauna și în toate direcțiile dăătoare de ton, a fost dominatoare. Averea ne va ridica în cultură, literatură și civilizație, averea ne va salva viitorul naționalității noastre.

E bine, suntem de acord – mi se va răspunde – și subscriem toate aceste; dar ce afacere are averea cu însemnătatea științelor naturale în institutele noastre de învățământ? Mă voi încerca să răspund*.

(Va urma)

* Școala Română, Sibiu, Anul II, 1877, nr. 2, pp. 9-10.

ÎNDRUMĂRI LA PROPUNEREA LIMBII ÎN ȘCOALA POPORALĂ

- III -

IOAN JARDA*

2. Se pot explica proverbele învscându-le în istorioare acomodată; acesta e mai mult de recomandat, cu deosebire pentru proverbele de o însemnătate mai mare, fiindcă dând ideii oarecare realitate, impresia e mai vie. Să luăm pentru exemplu proverbului: „Cine sapă groapa altuia, cade însuși într-însa”. Acesta s-ar putea explica prin următoarea istorioară: „Un neguțator de vite, punând laolaltă o sumă mare de bani, parte ai săi proprii, parte împrumutați, pleca cu servitorul său la un târg de țară. Mergând pe drum, ce cugeta servitorul? El își bătea capul cât de avut s-ar face el dacă ar putea pune mâna pe banii domnului său. Cu cugetul acesta în noaptea următoare culcându-se pe la miezul nopții se scoală, intră în chilia domnului său, trage asupra lui o pușcătură, îi ia banii și se duce cu ei. În mersul său prin pădurea din apropiere, odată aude: „Ho, stai pe loc!”. doi hoți îi ies înaintea. După o luptă de câteva minute, cei doi înving pe unul, îl omoară, iau de la dânsul banii și se duc. A doua zi judecata urmărind pe servitorul necredincios, dete de urma hoților. Neguțatorul, a cărui rană n-a fost mortală, se însănătoșea și-și află banii.

După enarare, făcând o recapitulăție peste persoane și fapte, atrăgând atenția școlărilor asupra relei intenții, ce a avut servitorul întru a omorî pe domnul său și a-i aduce familia la mizeria, apoi asupra pedepsei meritate ce-l ajunse pe cale, ușor putem deduce înțelesul proverbului: „Cine sapă groapa altuia, cade singur în dânsa”.

E de lipsă ca [și] copiii să învețe cât se poate mai multe proverbe. După ce au citit o bucată, e bine ca învățătorul să lase pe școlari a afla ei înșiși o istorioară acomodată – firește atunci numai când cugeta, că [și] copiii sunt în stare a face aceasta.

Așa sunt a se trata bucățile de citire cu privire la cuprinsul lor, și adică așa e de a se învăța cititul. Propunând astfel, școala va produce, nu numai cititori buni, ci indivizi cu o judecată sănătoasă, indivizi activi, drepti și morali.

Bine, acesta e cititul logic – va zice cineva – dar unde a rămas cititul estetic? Unii pedagogi sub cititul estetic înțeleg cititul așa numit declamativ, merit de a se excita simțăminte în alții, de a atrage prin orișicare producție atenția ascultătorilor, făcându-i prin predare a se interesa pentru obiect. Deoarece acesta de la copil nu se poate pretinde, acești pedagogi exclud cititul estetic din școala poporală.

Alți pedagogi înțeleg sub cititul estetic, cititul cu înțeles, cu pronunțare și intonare adevărată, un citit cât se poate mai bun, mai frumos de la un copil. Aceștia, apoi, susțin că punându-se destulă pondere pe citit logic, cel estetic urmează de la sine.

Pentru noi e totuna deoarece în esență nu e nici o divergență. Întru aceea că [acel] copil din școala poporală atât în citirea, cât și în recitirea poeziilor ori prozelor memorizate,

* Școala Română, Năsăud, Anul IV, 1880, nr. 16, pp. 121-123.

IOAN JARDA

să nu întrebuițeze gesticulații teatrale, întru aceea că orice afecțiuni plătite cu timp scump și neaducătoare de nici un folos pentru învățământ, să se depărteze, sunt de un acord toți pedagogii.

II. Forma

Am zis că scopul învățământului lingvistic în școala populară e dublu. Copilul trebuie să înțeleagă cele ce se citește sau vorbește, adică citind să-și procure cugete, a doua să posede facultatea de a putea preda verbal sau în scris cugetele câștigate.

Prin tratarea cuprinsului, copilul se familiarizează cu ideile aflătoare în bucățile de citire, spiritul său câștigă oarecare mișcare liberă; tot asemenea progres face și în vorbire. Fiindcă una și aceeași idee se poate exprima în diferite forme, unul și aceeași idee se poate exprima odată una, altădată altă idee, apoi fiindcă pentru exprimarea cugetelor se cere cunoașterea unor forme anumite aflătoare în limbă, e de lipsă ca după cum înaintează copilul în procurarea de cugete, să câștige cunoștința de a și-l putea organiza după anumite reguli din limbă.

Iaca scopul tratării bucăților de citire după forma lor. Pentru cunoașterea formei sunt de lipsă cunoștințe din gramatică, ortografie și stil. Să le privim pe rând.

1. Gramatica

Cine a avut ocazie a merge ici-colea câte printr-o școală, acela a putut vedea că pe la examenele de vară, venind rândul gramaticii, învățătorul începe a întreba: câte părți ale vorbirii sunt? Ce e substantivul? Adjectivul, verbul, și așa mai departe, până ce președintele zice că e destul. Mulți dintre ascultători, firește, saltă de bucurie văzând progresul excelent, deoarece nicio întrebare n-a rămas nerezolvată.

Iar de cumva președintele sau careva dintre ascultători zice că ar fi bine să se ia gramatica deodată cu cititul, la legendar, învățătorul răspunde: am luat gramatica separat. Așa se propune gramatica în unele școli, în altele apoi nu se propune defel.

Și oare unde e mai mult progres: acolo unde s-au recitat fidel vreo câteva pagini din o gramatică tipărită ori scrisă sau acolo unde nu s-a propus nicidecât?

De progres nu poate fi vorba [în] niciuna din aceste două cazuri.

Când e vorba de regres, eu, considerând că timpul ce s-a întrebuițat acolo cu învățarea mecanică a unor reguli abstracte, dar s-a folosit ici cu ceva ocupație mai bună precum citit, scris ori comput sunt de părere că e mai mic regresul acolo unde a rămas gramatica dintre obiectele de învățământ.

A te mărgini la învățarea gramaticii pe lângă recitarea unor reguli seci scoase din un manual sau altul, e numai o plagă pentru școală. Gramatica, care tratează despre forma limbii, trebuie să-și aibă de bază cuprinsul aceleia, deoarece forma e efluxul cuprinsului. Copilul trebuie să aibă limba înainte de a începe a și-o organiza după legile gramaticale; așadar nu limba e de a se învăța din gramatică, ci gramatica din limbă.

La propunerea gramaticii în școala populară, copilul trebuie să fie condus a privi singur mai multe exemple referitoare la materialul ce se propune. Exemplele se privesc totdeauna în propoziții întregi, propozițiile se iau iarăși din un întreg, din bucățile literare și, astfel, lecturariul devine baza învățământului gramatical.

Din exemplele privite, copilul abstrage sau deduce singur legile pe care se bazează limba și, astfel, își compune însuși gramatica limbii sale.

ÎNDRUMĂRI LA PROPUNEREA LIMBII ÎN ȘCOALA POPORALĂ

La propunerea gramaticii învățătorul își alege o bucată de citire tratată în privința înțelesului, o bucată care să cuprindă în număr cât se poate mai mare exemple corespunzătoare materialului, ce voiește a-l propune. Cugetând a fi de lipsă își mai caută exemple și din alte științe, precum din geografie, istoria, etc. preferând însă proverbele acomodate. Exemplele aflate scrie învățătorului pe tablă, lasă pe școlari a le citi, făcându-i atenți la forma lingvistică înfățișată prin dâsele, și în urmă îi conduce a afla și exprima regula gramaticală. Regula, astfel dedusă, se scrie pe tablă, se citește și, în fine, e de a se învăța [pe] de rost. Așa, prin intuiție vin școlarii la cunoștința gramaticii. Cunoștințele odată câștigate, sunt de a se consolida în școlari prin deprindere multă și precugetată. Pentru deprindere, învățătorul provoacă pe școlari ca și dâșii să numească exemple cât se poate de multe și, în fine, le dă ocupații domestice care se rezolvă mai întâi verbal în școală, apoi acasă în scris. Ocupațiile domestice sunt foarte instructive, pentru aceea nici de la o lecție să nu să treacă cu vederea.

Deși învățământul gramatical își are de bază legendarul, totuși e de a se propune sistematic, în o strânsă legătură cu cea precedentă, așadar nu gramatica e de a se îndrepta după legendar, ci acesta după gramatică.

Materialul propus se aplică apoi cu diligența la bucățile de citire, se repetă continuu, căci repetarea e mama științei. Succesiv, după cum copilul înaintează în învățarea gramaticii, el își învață a-și cunoaște limba sa din vorbire și, apoi, învață a o aplica iarăși la vorbire. Dacă vom proceda astfel, vom avea o bucurie văzând că școlarii sunt totdeauna activi, ei nu întâmpină nicio greutate la învățarea gramaticii care, altcum, nu e ceva lucru ușor. Pe această cale nu vom avea motiv de a zice în un mod satiric, ca un scriitor german: conjugarea verbelor iregulare se deosebesc de cea regulară prin aceea că la învățarea celor dintâi copiii capătă mai multă bătaie decât la învățarea celor din urmă.

LA MORMÂNTUL EI

- O FLOARE -

OCTAVIAN SCRIDON*

Prof. SCRIDON OCTAVIAN

Cu greutate neînchipuit de aspră încerc să-mi adun astăzi gândurile răvășite, nădejdiile aruncate pentru totdeauna pe drumul neființei. S-a înfiripat cândva, într-o împărăție fără de hotar, un început de poveste din care silabe mai persistă în minte și azi.

... Era o seară caldă, ca inima de mamă. De ce oare a trebuit să fie seară? Mi s-a spus că trebuie să te aștept în grădina casei părintești. Nu te-am întâlnit până atunci, iar profesorul care m-a prezentat părinților tăi n-a crezut necesar să-mi spună lucruri despre tine. În schimb, felul în care m-a descris celor de acasă, a fost în măsură să-mi pregătească o atmosferă cât se poate de favorabilă. Trebuia să-ți supraveghez, de trei ori pe săptămână, pregătirea ta la limba și literatura română; slujbă nu prea ușoară, întrucât cu anul acela intrai în cursul superior al liceului. Îmi făcusem tot felul de imagini. Creasem din numele tău o ființă, așa cum credeam eu că puteai fi și nu mică mi-a fost surprinderea când mi-am dat seama că închipuirea nu m-a înșelat prea mult.

Toamna cădea lovită în frunzele veștede, iar aleile grădinii le sân. Soarele se lăsa leneș pe creasta îndepărtată, iar adierea blândă a vânturilor purta vestirea nopții ce de apropia. În atmosfera aceasta ne-a fost dat să avem prima noastră întâlnire. Nu știu cum i-aș putea spune astfel. Ți-am citit atunci, din tresăriri, surprinderea. Mă credeai cu totul astfel – cum mi-ai mărturisit-o mai târziu. Ți s-au de acasă lucruri frumoase, serioase poate, despre acela care trebuia să te învețe și te-ai așteptat la o privire mai solemnă și mai gravă, așa cum te obișnuiseră cei ce voiau să-și arate multa lor știință de carte. În schimbul acestor așteptări, aleile grădinii îți ofereau un copil, aproape tot așa de sfios cum erai tu însăși cu străinii. Dar neîncrederea, cu care l-ai privit o clipă, începea să se risipească, pentru a face drum semnelor, atunci neînțelese încă.

Așa s-au scurs zile multe, aducând cu ele, unele mai mult decât altele, bucurii și speranțe deșarte care zac azi lângă tine, între pereții auriți ai odăiței tale veșnice, între scândurile sicriului tău. În ultimul timp ți s-a impus să părăsești școala pe care ai îndrăgit-o, nefiindu-ți îngăduit nici un efort. Și pentru ce toate acestea? Pentru ca să-ți mai lungesti cu câteva zile cărarea spre sfârșit, spre capătul tuturor dorințelor tale de viață. Cumplită sfortare! Să stai în liniște, netulburat de nici un gând chinuitor, așteptându-ți ceasul renunțării totale și definitive.

Îmi aduc aminte acum de ultima noastră întâlnire, după doi ani de la cea dintâi. Am ales intenționat din nou o seară. Dar câtă deosebire între cele două seri! În cea din urmă soarele se afundase demult în adâncuri, iar umbrele nopții se luptau cu ultimele raze de lumină. Căldura blândă de afară era închisă acum în casă. Nu te văzusem de multă vreme.

* *Năzuința*, Bistrița, Anul III, 1940, nr. 58, pp. 2-3.

OCTAVIAN SCRIDON

Așteptăm poate altă zi, dar mama ta sfârșită mi-o ceruse. Și am venit.

Era totuși prea târziu. Zadarnic am fost lăsați singuri. Vorbele mele întretăiate nu ți-au putut smulge nici un cuvânt. Erai pregătită de drum. Ți-am spus ceva. M-ai auzit poate, că ochii tăi s-au schimbat în izvoare limpezi de picurași de rouă înmiresmată. Un plâns liniștit, fără exteriorizări zgomotoase. O durere mută, sfâșietoare. M-am ridicat, dar mâna ta schița un gest de a mai rămâne. Ai vrut să-mi spui ceva. Să-mi spui că nu te-am înțeles, să-mi spui că am fost aspru și rău cu tine și că, totuși, iertarea ta e nesfârșită, cum nesfârșită era cărarea pe care trebuia să-ți îndrepti pașii. Parcă, acestea, ar fi vrut să le îngâne lacrimile tale:

- Întârzie puțin că mâine zorile nu le veți mai împărți cu mine, nu voi mai ieși în calea nimănui. De ce să simt de pe acum pustiul?

Am rămas mult lângă patul tău, pe care l-ai blestemat de atâtea ori, până când pleoapele obosite ți-au ascuns lumina ochilor. A doua zi totul se sfârșise.

... Ajuns astăzi, Mioara, prin neîndurata hotărâre a sorții în fața sicriului său, ce ți-aș putea spune oare, să-ți fie merinde prietenească pe drumul veșniciei? Orice aș încerca, gândul mă poartă către seara acea caldă de început de toamnă când vraja nopții venea să aureoleze frunți senine și curate ca Cerul. Tainele amurgurilor se împleteau cu șoaptele serii, într-o cunună de vis pe crestele nădejdi. De ce a trebuit ca totul să se veștejească? A cui este mâna care a lovit sufletul copilului? Cine a călcat cu atâta cruzime floricea ce-și deschisese potirul pe cărarea din grădină? Nu știu cum, dar fără să vreau îmi răsar pe buze cuvintele poetului de ieri:

„Doamne, dacă nu se mișcă nici un pai de pe pământ
Fără știrea și voința ta, și dac-al tău cuvânt
Este singura poruncă, cărei toate se supun: -
Dacă tu ești drept, puternic și nemărginit de bun, -
Spune, - pentru ce adesea lovitura ta-i nedreaptă?”

(Alexandru Vlahuță)

Niciodată, poate, n-au ieșit cuvintele acestea mai din adâncuri ca acum.

... Moarte, te așteaptă atâția dintre neputincioșii pironiți pe patul celor mai negre suferințe. Te așteaptă orbii, condamnați să-și poarte pașii prin veșnica beznă. De ce ai furat copilului lumina? Nu ți-a fost milă de lacrimile durerii lui? N-ai simțit tu cum îi juca în inimă dorința vie de a mai asculta și colindele Crăciunului acestuia? Se naște în Viflaim, Fiul lui Dumnezeu, Blândul Galileian au venit în lume cu solia mântuirii noastre; cine s-ar fi bucurat de nașterea divină mai mult decât copilul acesta?

Hotărârile tale au fost însă altele. Nu ne este, poate, îngăduit să le pătrundem și să le înțelegem. Zadarnice sunt toate protestele noastre, copilării toate încercările de schimbare.

De acum, Mioara, ce mi-a mai rămas decât un cuvânt de despărțire. Și e cel mai greu pe care l-am rostit cândva. Sărac, mai târziu câteva momente alături de lutul dezmiertat odată de suflarea Ziditorului. Vorbele sunt rupte, izvorând dintr-un suflet pustiit, ca în urma unei năprasnice furtuni. Pustii sunt și cărările grădinii pe care le-am colindat de atâtea ori. Îți plăcea așa de mult să le bătătorim, mi-ai spus-o. Și tu, niciodată, n-ai știut să minți. Cum îți erau privirile, așa-ți era și inima. Te-am înțeles, - te înțelegeam întotdeauna, chiar și atunci când tu sufereai din pricina aparentei mele neînțelegeri. Te lăsam însă pradă lacrimilor – tu numai știi de câte ori – pentru că plânsul tău semăna cu o melodie din alte lumi, iar ochii tăi umezi și triști îmi aduceau aminte de o icoană a bisericii din sat... Iartă-mi dacă vrei, păcatul acesta, pentru că a fost săvârșit pentru tine, numai pentru tine și sunt vrednic, după cum ești tu de cea mai aleasă aducere aminte.

LA MORMÂNTUL EI

Pe deasupra mormântului, care peste câteva clipe te va închide în sânul lui de gheață, scutur floarea scumpă – care nu va cunoaște veștejirea – a amintirii. Este singurul semn ce-mi va vorbi, pe toate cărările, numai de tine.

... Dormi liniștită, Mioara, că cei dragi vor fi mereu cu gândul la inima care de abia a început să iubească...

E D... RTID
itulu... onar
ității

CONSILIUL DE STAT AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

DECIZIE www.igu.ro/fatrecut
pentru convocarea Marii Adunări Naționale

MĂRTURII DIN COMUNISM

FRATECĂRI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

CĂRȚI DE MEMBRU

1953

DOCUMENTE

CĂTRE MULT ONORATUL PROTOPOPIAT ORTODOX ROMÂN NĂȘĂUD

Prea cucernice părinte protopop, în legătură cu activitatea preoțească privitoare la consolidarea unificării Bisericii din Transilvania și urmare raportului făcut de preoții parohiei Telciu sub nr. 66/1971, respectuos vă aducem la cunoștință următoarele:

În ziua de 23 aprilie a.c., după terminarea Sfintei Liturghii, credincioșii în destul de mare număr, în frunte cu consilierii parohiei, m-au așteptat în ograda bisericii și când am ieșit m-au poftit să stau de vorbă cu ei, la [care] am răspuns pozitiv. Consilierii Todica Nicolae I. [a lui] Nicolae, Simion Gheorghe I. Clement, Dumitru Gaftone, Pop Ioan I. Valeriu, au cerut de la subsemnatul explicații motivului pentru care s-a dat jos de pe cruce bustul de ipsos ce închipuia pe Iisus, la care le-am răspuns că s-a executat o dispoziție a legilor bisericești, lucru care a fost elucidat în ziua de sâmbătă 17 l.c. din partea părintelui protopop.

Ioan Pop I. Valeriu a ripostat că părintele protopop a lăsat pe Hristos și ne-a spus că rămâne în continuare și dumneavoastră sau ce știu eu cine, le-a luat. I-am răspuns că s-a dispus rămânerea lui pe timpul Paștilor și nu în continuare. După aceasta s-a produs un vacarm, în care s-a putut desluși vocea lui Dumitru Gaftone, care ne-a cerut preoților să mergem „la țapin”, că el și alții vor închide biserica, că este a lor și nu are ce căuta nimeni, nici protopop și nici altă persoană să le poruncească în biserică.

La aceasta s-a adăugat vocea stridentă a femeii Ileana Cordoș care a pretins să fie repus, dacă nu la locul lui, barem să fie undeva așezat în biserică la noi, „nu la alții”.

Consilierul Todica Nicolae și Simion Gheorghe au anunțat că lor că nu le mai trebuie preoți și biserica va fi închisă, la ce le-am spus că nu ei reprezintă masa mare a credincioșilor și nu ei dispun peste bunurile bisericii și buna funcționare a ei. Dacă au ceva plângeri, să meargă la cei în drept, fie autorități bisericești, fie civile și să le depună.

Au răspuns că ei nu au vreme de pierdut din muncă, de a merge nicăieri, ci sunt hotărâși să închidă biserica. A început a vocifera fostul consilier Vasile Pop I. Ioan, zis „Dihorul”, care a adus diferite invective și amenințări, spunând că preoții încasează banii pentru reparări și altele care se irotesc în lucrări de proastă calitate. La aceasta s-a raliat și Gheorghe Muscoi, Ioan Scuturici a I. Vasile, iar femeia Măriuța Olar I. Pavel, zis „I. Cotoz”, a afirmat că preoții sunt niște tâlhari care au vândut pe Hristos cu bani buni (30.000, alții cu 12.000, alții cu 8.000 lei), împărțind banii de pe Hristos cu domniile mari. Le-am spus că bustul este de ipsos, lucru pe care au refuzat a-l crede. Consilierii parohiali s-au sustras lăsând pe femei și unii credincioși să strige fiecare în felul său zicând diverse insulte la adresa părintelui Bondane și chiar a mea, la ce le-am spus că nu e frumos să vorbești despre oameni ce sunt de față, lucrurile despre care nu poți produce dovezi de probitate. Acest vacarm s-a terminat cu lamentarea femeii Ileana Cordoș care a spus că afurisește pe cei ce au luat pe Hristos și că femeile vor ținea post, ca Dumnezeu să și răspunderea cade pe legiuitor.

În sfârșit, o femeie a strigat: „Hai acasă părinte că ți-e foame, de aseară îți este destul și nu asculta poveștile unora care nu-și dau seama ce fac”. După terminarea vecerniei am fost oprit, din nou, de consilierul Mocodean Ioan care mi-a spus să stau de vorbă cu el și să-i spun dacă sunt eu supărat pe el, la ce i-au spus că nu am de ce. Lângă el sta consilierul Todica Nicolae și credinciosul Morar Pavel.

DOCUMENTE

Profitând de această discuție și prezență, femeia Paraschiva Lăcătuș a început iarăși a vocifera și a cere să fie restabilit bustul pe cruce. La vorbele sale s-a aliat Morar Pavel, Cordoș Ioan, Mocodean Ioan, pentru ca într-un moment dat să iasă din biserică cântărețul Nicolae Ilieș și să-și descopere capul și să spună: „Ascultați-mă și pe mine că sunt eu bănuț, Bondane a pus pe Hristos acolo, l-a pus cu un gând, cu o dorință, cu un scop și a stat din moși-strămoși...”, la ce consilierul Mocodean Ioan a strigat la el: „apoi și dumneata diece știți lumea”. Apoi întorcându-și spatele a plecat acasă.

Mocodean Ioan a cerut explicații asupra motivelor pentru care bustul nu a putut sta în locul unde a fost pus și le-am dat, le-am spus că este în clar, dar că îi pare rău că lumea s-a tulburat așa tare și putea să nu fie acest lucru, dacă se dădeau în prealabil publicații poporului. I-am spus că acestea s-au dat și a doua zi de Paști mulțimii adunate în foarte mare număr, dar că sunt oamenii care nu vor să înțeleagă și vor să aibă de ce vorbi.

Ieșind în stradă am fost întâmpinat de Homei Ioan, în stare de ebrietate, și Lepceac Gheorghe (fost milițian) și el beat, cerându-mi să le arăt ordinul care l-am executat. Le-am spus ordinele primite se execută și nu se execută și dacă va fi cazul veți vedea că nu este nimic ascuns în cauză.

Stând în ograda bisericii am auzit pe Morar Pavel care arăta cu glas tare pe consilieri, spunându-le: „Nu sunteți bărbați, dacă ați fi bărbați ați prinde pe popa Bondane și l-ați duce la biserică ca să scoată pe Hristos, pe care l-a furat și ați închide biserica duminică, ca să nu mai intre nimeni și să facem din ea casă de rugăciune, că unde sunt doi sau trei adunați în numele lui Hristos, este și în mijlocul lor și să ne mulțumim de preoți că ne strică legea preoții.

Am îndreptat cuvântul spunând, că de la Miliție sunt, că ar veni popa Bondane înapoi, dar cei ce s-au atins de el vor fi acolo. Un alt aspect al acestei manifestări este împrejurarea că Lepceac Gheorghe I. Augustin a spus: „Să ascultăm radioul *Europa Liberă* unde se va publica ce se face în Telciu, și în România cu Biserica și legea, că nu mai trebuie să achite nimeni nimic că totul este o... și ademenirea oamenilor.

Credinciosul Bondane Pavel I. Dionisie din Fiad și-a arătat adresa postului de radio *Europa Liberă*, dar i-am spus că nu o cunosc și l-am sfătuit să-și vadă de treburi, deoarece acesta este un organ dușmănos al țării noastre. Mi-a cerut apoi explicațiile cultului ortodox privind icoanele, crucile, etc. și le-am dat, la care a spus că este mulțumit. Dar totuși, la plecare, mi-a spus că el va lua contact în scris cu acest post ca să știe lumea ce se întâmplă în Telciu și în țară.

Astăzi 24 l.c. nu s-a produs nicio tulburare, totul e liniștit. Consilierul episcop Suciu Ioan mi-a spus că și pe el l-au înfruntat oamenii, dar le-a spus să-și păzească gura și să-și vadă de treabă, dar că este sfat ca mâine, duminică, să fie aleși 20 de oameni care să stea la ușa bisericii, să nu lase pe nimeni să intre să închidă biserica și să nu se mai slujească până când nu depune la loc pe Hristos. Le-am arătat cele de mai sus cât se poate de lămurit cadrul acestui raport și socot cum că este neapărată nevoie de a aplica anumite sancțiuni consilierilor recidiviști și chiar celui implicat în cauză, cum s-a dovedit.

Telciu la 24 aprilie 1971.

Cu tot respectul, Valeriu C. Henciu, paroh¹.

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (S.J.A.N.B.N.), Fond *Consiliul Popular al județului Bistrița-Năsăud - Inspectoratul pentru culte*.

DOCUMENTE

PROTOPOPIATUL ORTODOX ROMÂN NĂSĂUD

NOTĂ INFORMATIVĂ

Din cele sesizate în rapoartele parohiei Telciu, în legătură cu rezistența depusă cu ocazia luării bustului din ghips (Iisus), reiese că prima dată a fost ridicat în ziua de 2 aprilie, dimineața, de către preotul Bondane Ioan, prezenți fiind cântărețul Ilieș Nicolae și îngrijitorul Danciu Gheorghe. A fost repus în data de 16 aprilie de către Todica Nicolae și soție, membru în consiliul parohial, afirmă că își asumă răspunderea. Notăm că atât cântărețul, cât și îngrijitorul sunt salariați ai parohiei cu 1/3 normă și, respectiv, 1/4 zi.

S-a ridicat pentru a doua oară la 22 aprilie 1971 de către preotul Bondane Ioan, în prezența preotului Henciu Valer, prin protopopiat, muzeului cultic de la Liviu Rebreanu.

Capul rebeliunii este Pop Ioan [a] lui T. care locuiește la numărul de casă 642, în vârstă de 53 ani, membru în comitetul parohial, fost condamnat pentru huliganism. Este verișor primar cu fostul titular al parohiei, preotul nerevenit Pop Grigore, nepoata sa ([a lui] Pop Ioan) este soția consilierului Todica Nicolae, de asemenea fruntaș în scandal.

Femeile instigatoare sunt, fie rudenii, fie vecini cu fostul preot nerevenit Pop Grigore.

Din consiliul parohial mai iau parte la această acțiune Gaftone Ion [a lui] George și Gaftone Dumitru, iar din comitetul parohial Simion George [a lui] Clement.

S-a avizat Sf. Episcopie în ziua de 24 aprilie a. c. comunicând situația părintelui vicar Pop Ioan, cerând ca în duminica din 25 aprilie a. c. un reprezentant al Sf. Episcopii să fie în parohia Telciu.

Am primit răspunsul: „Părintele vicar e de serviciu cu predica la Catedrală, părintele consilier Giurgiu e de serviciu la capela din Gheorgheni, iar părintele consilier Stanciu e la București”. Am avizat telefonic și pe d-l inspector teritorial Puiu Constantin de situația din Telciu și duminică 25 aprilie a. c. împreună cu secretarul protopopesc, pr. Gr. Frosin, ne-am deplasat la Telciu la orele 10 a.m. pentru a constata dacă biserica a fost închisă sau nu. La intrarea în biserică, după noi au intrat o serie de oameni veniți de la bufet, deoarece nu aveau ținuta unui creștin pregătit a asista la slujbe. Observând că credincioșii stau liniștiți în biserică și preoții nu sunt conturbați în serviciu, după un sfert de oră am plecat la Nepos pentru a participa la înmormântarea preotesei Buta Olga.

Astăzi 26 aprilie am avizat telefonic pe părintele vicar că o delegație din Telciu se va prezenta la Episcopie în această problemă, cerând să li se repună bustul lui Iisus.

Năsăud la 26 aprilie 1971.

Protopop

Pr. Adrian Peter

Secretar
Pr. Gr. Frosin¹

¹ *Ibidem.*

O culegere de versuri ale unor tineri poeți din Bistrița-Năsăud închinată partidului

Alexandru Dărăban

Între lichelism și rezistență prin supunere, mulți intelectuali s-au vândut benevol comunismului românesc și deșănțatului cult ceaușist în deceniul obsedant al începutului de comunism românesc (sub patronaj sovietic), cei mai mulți au făcut-o din frică – închisorile gemeau de intelectuali incozomi trimiși la moarte de socialismul științific. Sub delirul ceaușist însă, lichelele se înmulțiseră atât de mult, scormonind prin propria mizerie după avantaje materiale, încât s-a ajuns repede la inflație de slugi. Maeștri ai scenei sau ai literelor au scris sau semnat texte doar pentru a-și putea face mai departe meseria, într-o formă de rezistență culturală care nu poate fi înțeleasă deplin decât de cei care au trăit în epoca nesfârșitelor cozi la alimentele de bază¹. În 1971, după celebrele ”Teze din iulie” s-a dat, tacit, startul întrecerii de ode la adresa tovarășului Nicolae Ceaușescu, dar și aniversării a cincizeci de ani de la înființarea Partidului Comunist Român.

Acestor directive li s-au aliniat și „tinerii condeieri de pe meleagurile Bistriței și Năsăudului”² care au adus un semn de omagiu glorioasei sărbători de o jumătate de veac de la crearea Partidului Comunist Român prin culegerea de versuri „Trepte de lumină” sub egida Comitetului Județean al Uniunii Tineretului Comunist Bistrița-Năsăud. „Cuvântul înainte” este semnat de „e. d.” care menționa, printre altele, că „sub cerul patriei socialiste, vocația împlinindu-se sub lumina de mai, nu este altceva decât reacția firească a omului societății noastre, măsură edificatoare a propriei conștiințe...”³.

În rândurile ce urmează vom prezenta pe toți autorii care au semnat în această culegere închinată aniversării partidului, totodată prezentând și titlurile poeziilor:

1. Emil Dreptate: *Cel mai puternic și trainic grai*⁴, *Anotimp*⁵, *Imn*⁶, *Ținut natal*⁷, *Trepte de lumină*⁸, *Poem*⁹, *Inscripție pe nume*¹⁰.

2. Maria Dreptate: *Pași*¹¹, *Rod*¹².

3. Cleopatra Lorințiu: *Ramuri*¹³.

4. Dan Birișiu: *Primăvara o vezi, o auzi și-o cânti*¹⁴, *Muntele și visul*¹.

¹ <http://www.evz.ro/cei-care-au-lustruit-cizmele-rosii-ale-comunismului-romanesc-851230.html>.

² *Trepte de lumină*, Bistrița, 1971.

³ *Ibidem*.

⁴ *Idem*, p. 5.

⁵ *Idem*, pp. 23-24.

⁶ *Idem*, p. 59.

⁷ *Idem*, pp. 66-67.

⁸ *Idem*, pp. 69-70.

⁹ *Idem*, pp. 79-80.

¹⁰ *Idem*, pp. 83-84.

¹¹ *Idem*, pp. 7-8.

¹² *Idem*, pp. 71-72.

¹³ *Idem*, pp. 9-12.

¹⁴ *Idem*, pp. 13-14.

Alexandru Dărăban

5. Olimpiu Nușfelean: *Decebal – regele dac*², *Sarmisegetuza*³, *Partid*⁴.
6. Ion Mihail Popa: *Arc*⁵, *Istorie*⁶, *Cetate*⁷, *Masă*⁸, *Vlaicu*⁹.
7. Liana Buligan: *Închinare*¹⁰, *Vlăstar*¹¹, *Poem*¹².
8. Vasile Bota: *Stejarii vremii*¹³.
9. Rodica Paștean: *Drum spre ideal*¹⁴, *Noi*¹⁵, *Sunete*¹⁶.
10. Stela Câmpeanu: *Pace*¹⁷.
11. Luca Onul: *În mai*¹⁸, *Patriei*¹⁹, *Mâini de aur*²⁰, *Cântece despre frumusețea noastră*²¹, *Partidul*²², *Jocul cu soarele*²³.
12. George Simion: *Partid iubit*²⁴, *Dezmoțire*²⁵.
13. Adriana Rodica Barna: *Gând*²⁶.
14. Veturia Mureșan: *Andrei Mureșan*²⁷.
15. Sochner Helga: *Flori albastre*²⁸.
16. Valentin Berbecar: *Înviere*²⁹.
17. Nicolae Vânătoru: *Fragment*³⁰.
18. Alexandru Misiuga: *Cincizeci de trepte am urcat*³¹.
19. Victor Nemeș: *Anotimpuri*³².

Parcurgând această culegere de poezii am constatat că o parte din autori, cred, au fost incluși din „obligăție de serviciu”, deoarece prin conținutul versurilor nu rezultă că ar fi

¹ *Idem*, pp. 25-26.

² *Idem*, pp. 15-16.

³ *Idem*, p. 19.

⁴ *Idem*, pp. 63-64.

⁵ *Idem*, pp. 17-18.

⁶ *Idem*, pp. 29-30.

⁷ *Idem*, pp. 35-36.

⁸ *Idem*, pp. 45-46.

⁹ *Idem*, p. 49.

¹⁰ *Idem*, pp. 21-22.

¹¹ *Idem*, pp. 47-48.

¹² *Idem*, pp. 57-58.

¹³ *Idem*, pp. 27-28.

¹⁴ *Idem*, pp. 31-32.

¹⁵ *Idem*, pp. 41-42.

¹⁶ *Idem*, p. 60.

¹⁷ *Idem*, pp. 33-34.

¹⁸ *Idem*, p. 37.

¹⁹ *Idem*, pp. 43-44.

²⁰ *Idem*, pp. 53-56.

²¹ *Idem*, pp. 61-62.

²² *Idem*, pp. 75-76.

²³ *Idem*, pp. 81-82.

²⁴ *Idem*, pp. 38-39.

²⁵ *Idem*, p. 68.

²⁶ *Idem*, p. 40.

²⁷ *Idem*, pp. 50-51.

²⁸ *Idem*, pp. 52-53.

²⁹ *Idem*, p. 54.

³⁰ *Idem*, p. 65.

³¹ *Idem*, pp. 73-74.

³² *Idem*, pp. 77-78.

O culegere de versuri ale unor tineri poeți din Bistrița-Năsăud închinată partidului

osonale închinare partidului. Aici amintim pe: Cleopatra Lorințiu, Dan Birișiu, Ion Mihail Popa, Liana Buligan, Vasile Bota, Rodica Paștean, Stela Câmpeanu, Adriana Rodica Barna, Veturia Mureșan, Sochner Helga, Valentin Berbecar, Nicolae Vânătoru și Victor Nemeș.

Totuși, în această plachetă sunt și autori care își făceau conștiincios „meseria” de laudători ai partidului, precum Emil Dreptate, Maria Dreptate, Olimpiu Nușfelean, George Simion, Luca Onul, Alexandru Misiuga, exemplificând cu câteva din creațiile lor în rândurile ce urmează:

1. Emil Dreptate

Cel mai pur și trainic glas

...Cum să-ți găsec, Partid, asemănare
Când tu în lume asemănare n-ai
Cum să desprind cuvântul din cuvinte
Când tu ești cel mai pur și trainic grai¹.

2 Maria Dreptate

Pași

... Acum când sensurile vieții
Ne-au fost traduse de partid
Urcăm pe raza dimineții
Prin puritatea tinereții
Cincizeci de pași spre infinit².

3. Luca Onul

În mai

... Inima bate-n ritm cu veșnicia
În mai în pieptul fiecărui om
Pentru Partidul Comunist Român
Și scumpa noastră țară, România³.

4. George Simion

Partid iubit

În amiaza veacului încins
Sub al partidului braț tare
Fi-vom focul puternic aprins
Și țara face-vom tot mai mare⁴.

¹ *Idem*, p. 5.

² *Idem*, p. 8.

³ *Idem*, p.37.

⁴ *Idem*, pp. 38-39.

Alexandru Dărăban

5. Olimpiu Nușfelean

Partid

În numele lui dacă-ngenunchi
Îngenuncherea e-nălțare dreaptă
Și zborul e în aprig unghi
Când zboru-n noi Partidul îl deșteaptă¹.

6. Alexandru Misiuga

Cinzeci de trepte am urcat

În luna mai, când s-a născut Partidul
Sub primul soare ce a strălucit,
Din umilință a-ncolțit mândria,
Din beznă, roșii flamuri au țâșnit².

O recenzie la această culegere a fost făcută în oficiosul județean al PCR, ziarul „Ecolul”, sub semnătura lui „D.A.” care menționa că „Omagiul comun al tinerilor poeți din județ – debutanți sau cunoscuți publicului prin apariții anterioare în ziare și reviste încearcă să găsească – potrivit expresiei unuia dintre autori – <cel mai pur și trainic grai>, de celebrare prin armoniile festive ale poeziei a <tumultul arzător de conștiință >: patria socialistă, partidul”³.

Strategia legitimoare a PCR a vizat inserarea propriei sale istorii în istoria națională recent interpretată. Astfel, partidul a ales să se prezinte pe sine ca un continuator al acțiunilor seculare românești pentru apărarea marilor idealuri naționale de unitate și independență, dar și ca un inițiator al recuperării și valorificării moștenirii culturale și istorice românești⁴.

¹ *Idem*, p. 64.

² *Idem*, pp. 73-74.

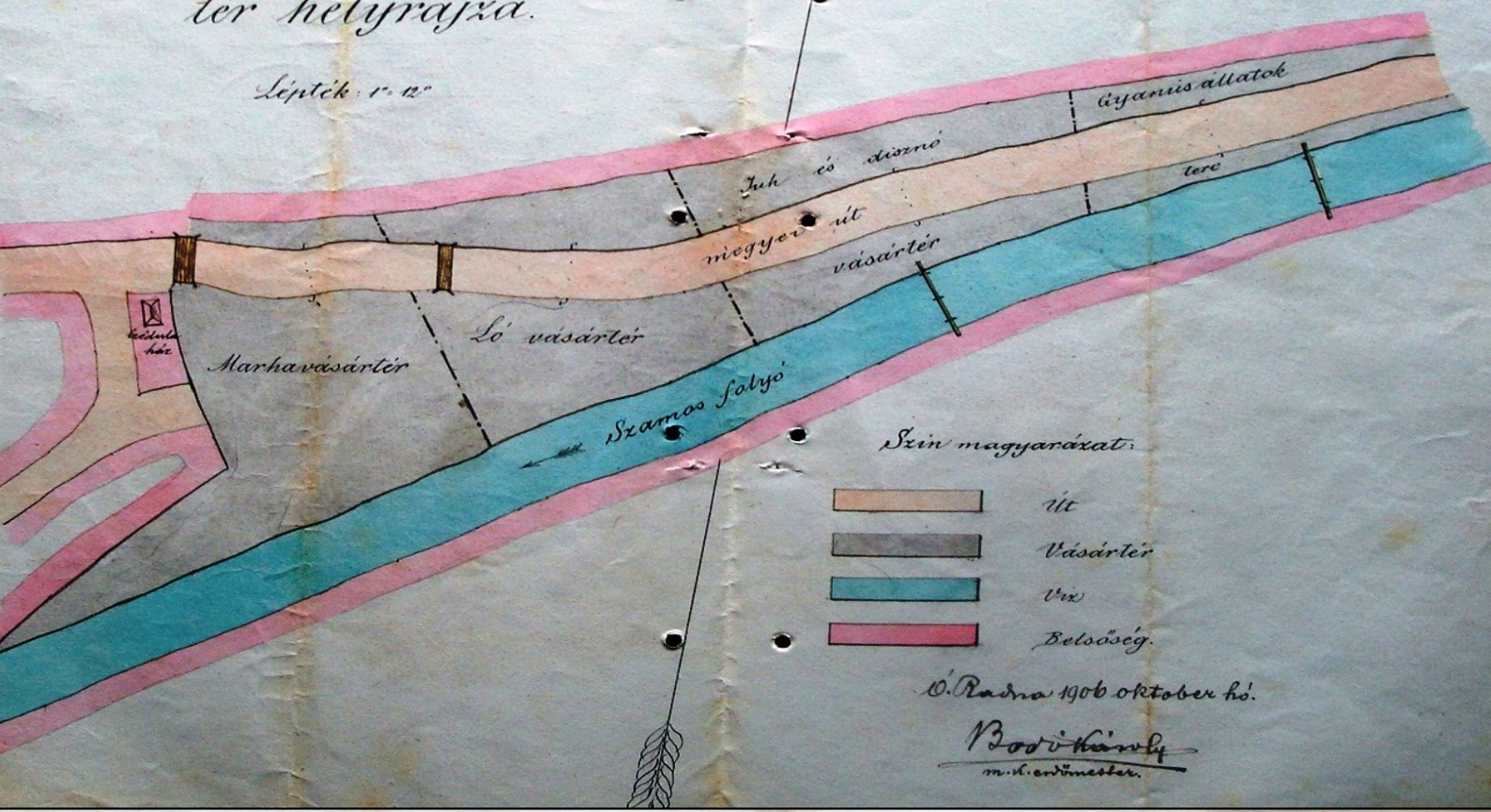
³ *Ecolul*, Bistrița, Anul IV, 1971, nr. 192, p. 6.

⁴ Manuela Marin, *Originea și evoluția cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu 1965-1989*, Alba-Iulia, Editura Altip, 2008, pp. 589-590.

A
szentgyörgyi állatvásár-
ter helyrajza.

169
413

Lepték: 1:20

Szín magyarázat:

- út
- Vásártér
- Víz
- Belsőség.

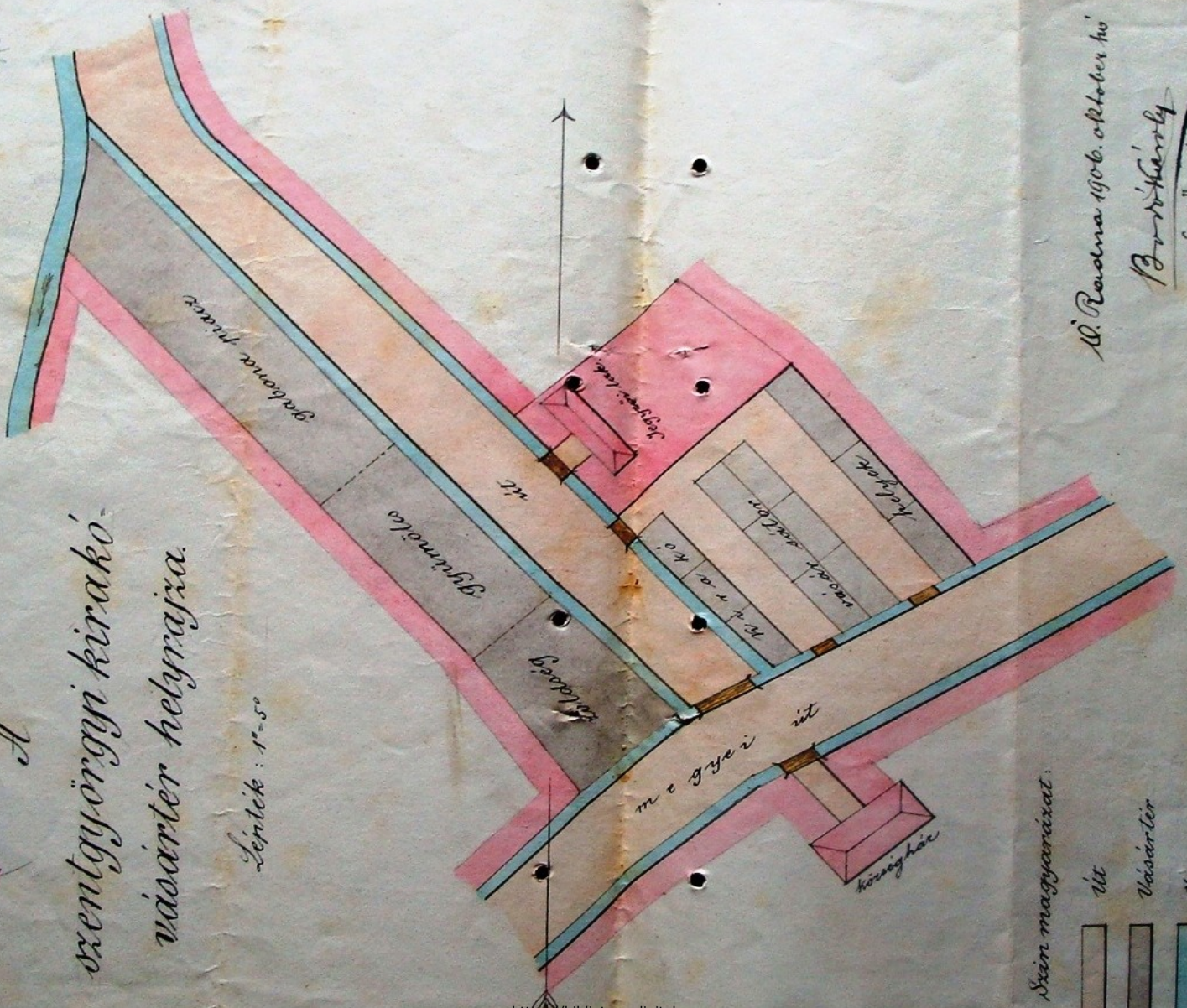
Ó. Radna 1906. október hó.

Bodóhárvy
m. k. mérnök.

150

A
szentgyörgyi kirakó-
vásártér helyrajza.

Lepték: 1:50

Ó. Radna 1906. október hó.

Bodóhárvy
m. k. mérnök.

Szín magyarázat:

- út
- Vásártér
- Víz
- Belsőség.

Publicatiune.

Se aduce la cunoscintia publica, cumca Excelentia Sa domnul Ministru de comertiu a conces, că in comuna noastra se se tina

tirg de septemana,
impreunat cu tirg de vite,
in toata Vineria,
care in toata regula si cu tot adinsul se va incepe din 5 August a. c.

Din siedintia
Representantiei comunala,
tinuta la Oláh-Szt-György, 6 Iuliu 1898.
(Comitatul: Bistritia-Naseud).

Jacob Careu
primarul.

Teodor Martián
notarul com.

Hirdetmény.

Közhirre tétetik, hogy a kereskedelmi m.kir. Minister úr ő Nagyméltósága közsé-
günknek megengedte az ál-
lat felhajtással egybekötött

hetivásár

tartását
minden PÉNTEK napra.

Ezen vásár kezdetét fogja venni a f. évi Augustus 5-én.

A községi
képviselő-testületnek
1898. Julius hó 6-án tartott üléséből
Oláh-Szt-György (Besztercze-Naszódmegye).

Careu Jakab
k. biró.

Mártián Tivadar
k. jegyző.

Nyom. Botschar Tivadarnál, Beszterczén.

Kundmachung. 150

Es wird hiemit zur allge-
meinen Kenntnis gebracht,
dass Se. Excellenz der Herr
Handelsminister

die Abhaltung
eines Wochenmarktes
verbunden mit Viehmarkt,
in unserer Gemeinde
an jedem Freitage
gestattet hat.

Anfang des Viehmarktes
am 5. August l. J.

Aus der Sitzung
der Gemeinde-Vertretung,
abgehalten in Oláh-Szent-György
am 6. Juli 1898.

Jakob Careu
Gemeinderichter.

Theodor Martián
Notär.